

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Martina Menclová

**Mravní relevance Ježíšova
blahoslavenství: „Blahoslavení, kdo lační
a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou
nasyčeni“ (Mt 5,6)**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, ThD.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Bělé pod Bezdězem dne 5. 6. 2013

Martina Menclová

Bibliografická citace

Mravní relevance Ježíšova blahoslavenství: „Blahoslavení, kdo lační a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“ (Mt 5,6) [rukopis] : bakalářská práce / Martina Menclová; vedoucí práce: Jaroslav Lorman. -- Praha, 2013. – 46 s.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá eticky relevantním obsahem Ježíšova blahoslavenství: „Blahoslavení, kdo lační a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“ (Mt 5,6). Výchozím bodem je exegeze horského kázání (Mt 5-7) a objasnění pojmu spravedlnosti, tak jak ji hlásá Ježíš. Dále je vedle biblické spravedlnosti charakterizována spravedlnost filozofická, tak jak na ni nahlížel Aristoteles a Tomáš Akvinský. Záměrem je ukázat, zda antická představa spravedlnosti je odlišná od spravedlnosti, kterou hlásá Ježíš. Kristus jako mravní vzor křesťanů uvedené blahoslavenství zcela naplnil, a proto se v další části bakalářské práce pozornost soustředí na Ježíše jako nositele spravedlnosti a na tzv. etiku následování. Závěr práce je věnován aplikaci normativních požadavků vyplývajících z tohoto blahoslavenství na současnost. Tedy tomu, jak má křesťan hladovět a žíznit po spravedlnosti ve svém každodenním životě.

Klíčová slova

Spravedlnost, blahoslavenství, Boží království, milosrdenství, Boží vůle, odpuštění, láska

Abstract

The bachelor thesis deals with the ethically relevant contents of Jesus' Beatitudes: "Blessed are those who hunger and thirst for righteousness, for they will be filled" (Mt 5, 6). At the beginning we find the exegesis of the Sermon on the Mount (Mt 5-7) and the clarification of the term of righteousness as it was taught by Jesus. Apart from the biblical righteousness we also look at the philosophical righteousness the way Aristotle and Thomas Aquinas understood it. This is to see if the antic idea of the righteousness differs from the righteousness taught by Jesus. Christ as the moral example of the Christians fully fulfilled the blessedness mentioned. That is why the following part of the thesis focuses on Jesus as the provider of righteousness and so called ethics of following. The final part of this work is dedicated to the application of the normative requirements arising from this beatitude in the present times, i.e. how a Christian should hunger and thirst for righteousness in everyday life.

Keywords

Righteousness, beatitudes, the kingdom of God, mercifulness, forgiveness, love

Počet znaků (včetně mezer): 112 627

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce ThLic. Mgr. Jaroslavu Lormanovi, Th.D., za trpělivost, odborné rady a poznámky, kterými vedl moji práci, a za celkově vstřícný přístup.

Obsah

Úvod.....	7
1. Exegeze Ježíšova horského kázání	8
1.1. Matoušovo evangelium	8
1.2. Horské kázání	9
1.2.1. Úvod k horskému kázání	9
1.2.2. Blahoslavenství.....	10
1.2.3. „Blahoslavení, kdo lační a žízňají po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“	16
2. Spravedlnost jako ctnost	17
2.1. Úkon spravedlnosti.....	17
2.1.1. Spravedlnost ve vztahu k druhým.....	17
2.1.2. Nezcizitelnost náležitosti	17
2.1.3. Společný dluh	18
2.2. Obecné dobro	18
2.2.1. Dobro člověka.....	18
2.2.2. Vnější a vnitřní dobra	19
2.3. Spravedlnost jako mravní ctnost	20
2.3.1. Projev spravedlnosti ve vnějším jednání	20
2.4. Spravedlnost a tři základní vztahy.....	21
2.4.1. Směnná spravedlnost	21
2.4.2. Rozdělující spravedlnost.....	21
2.4.3. Spravedlnost ve vztahu člověka k Bohu.....	22
2.5. Tomáš Akvinský a jeho výklad blahoslavenství: „Blahoslavení, kdo lační a žízňají po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“	23
2.6. Spravedlnost v Písmu svatém.....	24
2.6.1. Spravedlnost Starého zákona.....	24
2.6.2. Spravedlnost Nového zákona.....	25
2.6.3. Spravedlnost biblická versus spravedlnost Aristotelova	26
3. Ježíš jako nositel spravedlnosti	28
3.1. Základní kritéria	28
3.1.1. Shoda s biblickým pojetím lidské bytosti.....	28
3.1.2. Shoda s příkladem Ježíšovým.....	29
3.2. Specifická kritéria.....	30
3.2.1. Konvergence	30
3.2.1.1. Konvergence mezi biblickou spravedlností a spravedlností filozofickou.....	31
3.2.2. Kontrast.....	31
3.2.2.1. Kontrast mezi biblickou spravedlností a spravedlností filozofickou.....	32
3.2.3. Pokrok.....	32
3.2.3.1. Pokrok biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické.....	33
3.2.4. Komunitní rozměr.....	33
3.2.4.1. Komunitní rozměr biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické.....	33
3.2.5. Finalita	34

3.2.5.1. Finalita biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické	35
3.2.6. Rozlišování	35
3.2.6.1. Rozlišování biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické	36
4. Etika ctností.....	38
4.1. Pýcha jako zdroj všeho zla	38
4.1.1. Pokora jako opak pýchy.....	38
4.2. Milosrdenství.....	39
4.2.1. Almužna.....	40
4.2.2. Zástupné utrpení	40
4.3. Odpuštění.....	41
4.3.1. Kajícnost	42
4.4. Dokonalost.....	43
4.4.1. Obrácení.....	44
4.4.2. Respektování Božího řádu	44
Závěr	46
Seznam použitých zkratk	48
Seznam literatury	49

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je pokusit se charakterizovat eticky relevantní obsah Ježíšova blahoslavenství: „Blahoslavení, kdo lační a žízni po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“ (Mt 5,6). Téma považuji za velice důležité, neboť blahoslavenství je možné chápat jako mravní nárok na člověka, který touží jednat jako Ježíš Kristus. Ježíš jako mravní vzor křesťanů všechna blahoslavenství naplnil, a lačněl tedy a žíznul po spravedlnosti. V blahoslavenstvích se tak odráží Boží vůle, jíž se Ježíš ve svém pozemském životě bezpodmínečně řídil (J 4,34). Křesťan tedy napodobuje Krista, když touží plnit Boží vůli.

Ve své práci hledám odpověď na následující otázky: Co je obsahem pojmu spravedlnosti, o které Ježíš hovoří v tomto blahoslavenství? Jak žije člověk, který touží po spravedlnosti? Jak lze prakticky uplatňovat tuto touhu po naplnění spravedlnosti v každodenním životě?

Celá práce vychází z exegeze tzv. horského kázání (Mt 5–7), neboť uvedené blahoslavenství je součástí této Ježíšovy významné řeči. Cílem exegeze je objasnit význam pojmu spravedlnosti, jak jej užíval Ježíš Kristus, a to v návaznosti na obsah pojmu ve Starém zákoně i v kontextu evangelia a dalších novozákonních spisů. Protože se však v případě pojmu spravedlnosti jedná o jeden ze stěžejních pojmů evropské etické tradice, je nezbytné porovnat význam tohoto pojmu ve filozofickém diskursu s biblickým užíváním. K tomu jsem zvolila Aristotelův pohled a pohled Tomáše Akvinského, který mj. nabízí výklad zvoleného textu blahoslavenství (Mt 5,6). Následně, ve třetí kapitole, zapojuji exegeticky podepřený význam blahoslavenství do rámce tzv. etiky následování. Za pomoci základních a specifických metodologických kritérií dokumentu Papežské biblické komise „Bible a morálka“ poukazuji na Ježíše Krista jako nositele této spravedlnosti. Konečně v poslední, čtvrté kapitole se snažím aplikovat normativní požadavky Ježíšova života prožitého v žízni a hladu po spravedlnosti na současnost.

1. Exegeze Ježíšova horského kázání

Tato část tvoří obsahové východisko mé bakalářské práce. Nejprve se několika slovy zmíním o autorovi evangelia a prostředí, ve kterém bylo evangelium napsáno. Dále předkládám strukturu celého horského kázání. Podrobněji se zabývám úvodem k horskému kázání a následně samotnými texty Ježíšových blahoslavenství.

1.1. Matoušovo evangelium

Matouš píše, podle většiny biblistů, své evangelium židovským křesťanům. Roku 70 byl zničen jeruzalémský chrám a po této události vznikl mezi Židy spor o zachování judaismu. Většina badatelů se přiklání k názoru, že evangelium podle Matouše bylo napsáno zřejmě v syrské Antiochii, v prostředí tamní židokřesťanské komunity. V Antiochii se nacházela početná židovská diaspora a také velký a vlivný křesťanský sbor. Evangelium vzniká pravděpodobně v osmdesátých letech 1. století po Kristu.¹

Mnozí biblisté se shodují v názoru, že Matouš použil jako podklad k sepsání evangelia Markovo evangelium, dále sbírku Ježíšových výroků, která bývá moderními badateli označována písmenem Q, a vlastní speciální materiál.² Tak jako pro Marka, je i pro Matouše důležité vyprávět příběh Ježíšova veřejného působení. Matouš zakomponoval Ježíšovy výroky (pramen Q) do promluv, jako je například horské kázání (kap. 5–7), a vytvořil tak pro ně ve svém vyprávění o Ježíši náležitý kontext, takže slova a děj se navzájem lépe vysvětlují.³

Matouš se zaměřil na obsah Ježíšova poselství, Ježíš v jeho podání je Mistr a Učitel (Mt 23,8.10). Jelikož psal Matouš své evangelium židokřesťanům, považoval - na rozdíl od Marka - za velmi důležité zakotvit Ježíše ve Starém zákoně, a zdůraznit tak Ježíšovo místo v židovské tradici.⁴ „V Ježíšovi docházejí naplnění sliby, které dal Bůh svému národu. K tomuto národu se i Ježíš obrací v první řadě, ale k přijetí jeho dobré zvěsti jsou vyzvány všechny národy. Ježíš je slíbený Mesiáš, syn Davidův, hlásaný proroky a očekávaný v izraelském národě.“⁵

Boží království je důležitým tématem Matoušova evangelia. Začíná už ve společenství Ježíšových učedníků. Křesťanská obec je však otevřena do budoucnosti, jejím úkolem je hledat spravedlnost Božího království. Tato spravedlnost je současně výsledkem lidského úsilí, ale i Božím darem.⁶ v Matoušově evangeliu se vyskytuje i důležité téma Ježíšova Božího synovství. V Mt 11,25–27 Ježíš hovoří o hlubokém vzájemném poznání Syna Otcem a Otce Synem. Syn je stavěn na roveň Otcí. Matouš se také

¹ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. 1. vydání. Praha: Centrum biblických studií, 2011, s. 11.

² Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina: Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 11.

³ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 17.

⁴ Srov. tamtéž, s. 16.

⁵ *Nový zákon*. Praha: Česká liturgická komise, 1989, s. 17.

⁶ Srov. tamtéž, s. 17-18.

zmiňuje o Ježíšově dětství (Mt 1–2) a hovoří o panenském početí, které ukazuje na Ježíšův původ v Bohu.⁷

1.2. Horské kázání

Matouš zaznamenal Ježíšovo učení převážně v pěti hlavních promluvách v Mt 5–7, 10, 13, 18 a 24–25. Nejdelší a v pořadí první z těchto řečí je takzvané horské kázání. Michael Theobald v kázání na hoře rozlišuje úvod tvořený dvěma celky: blahoslavenstvími (5,3–12) a charakteristikou učedníků a jejich úkolem (5,13–16); dále hlavní část sestávající ze tří úseků: 1. základ (5,17–48), ve kterém je možné rozlišit úvod do problematiky zákona (5,17–20) a šest antitezí vrcholících příkazem milovat nepřátele (5,21–48); 2. úsek věnovaný pravidlům zbožnosti (6,1–18), přičemž je důležité si uvědomit, že v samotném centru horského kázání stojí modlitba Otčenáš (6,5–15); a nakonec 3. úsek rozvíjející dosavadní tematiku a vrcholící zlatým pravidlem coby sumou řečeného (6,19–7,12). Poslední částí horského kázání je závěr (7,13–27).⁸

V evangeliu podle Lukáše najdeme podobné Ježíšovo kázání (6,20–26), které však evangelista umístil na rovinu. Od Matouše se částečně liší, a to může být ze dvou důvodů: „1) Matouš vypracovává svou katechezi logicky a schematicky, a proto do horského kázání přijal leccos příbuzného, co Lukáš uvádí v jiné souvislosti, například Otčenáš (Mt 6,9–15; Lk 11,2–4). 2) Lukáš uvolnil souvislost mezi horským kázáním a židovstvím, a z toho důvodu vynechal výroky, které by byly pro nežidovské čtenáře nezajímavé, jako třeba protiklady mezi Starým a Novým zákonem (Mt 5,17–43).“⁹

Adresátem horského kázání jsou zástupy, které se shromáždily kolem Ježíše (Mt 5,1) a které ho následují. Proto je Ježíš oslovuje v posledním makarismu (5,11–12): jsou to ti, kterým hrozí pronásledování kvůli jejich vztahu ke galilejskému mistru. Vzhledem k zakončení celého Matoušova evangelia jsou adresáty kázání všichni Ježíšovi učedníci, bez ohledu na to, ze které země pocházejí (srov. Mt 28,19–20). Ježíšovo učení a konání zázraků v Galileji přilákalo lidi ze všech končin (4,23–25). Izrael byl vyzván, aby Kristovo učení přijal a podle něj jednal. Ježíš sám nepřišel Zákona zrušit, ale naplnit (5,17). Spravedlnost Ježíšových následovníků má převyšovat spravedlnost zákoníků a farizeů (5,20). To znamená, že nemá být chápána striktně jako poslušnost židovskému zákonu, ale jako dokonalá shoda s Boží vůlí.¹⁰ Horské kázání shrnuje Ježíšovo poselství o Božím království. Kristus je ten, kdo přináší spásu.¹¹

1.2.1. Úvod k horskému kázání

Jak je již výše uvedeno, úvod k horskému kázání tvoří dva celky: blahoslavenství (5,3–12) a charakteristika učedníků a jejich úkol (5,13–16). Matouš umístil Ježíšovo kázání na horu (5,1–2), oproti Lukášovi, který nechává Ježíše promlouvat na rovině (6,17–20a). Matouš evokuje biblické představy o horách jako místech Božího zjevení a místech, kde Bůh zjevuje svou vůli. V Ježíšově učení proneseném na hoře má tak

⁷ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. vydání. Praha-Kostelní Vydří: Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 77.

⁸ Srov. THEOBALD Michael. Wie der Bergpredigt gelesen Arden will. Zwölf Hinweise aus der Sicht heutiger Forschung. In: *Theologische Quartalschrift* 3)2012, roč. 192, s. 256-279, zde s. 264.

⁹ *Nový zákon*, s. 33.

¹⁰ Srov. BRUNER, Frederick Dale: *The Christbook Matthew*, Cambridge, 2004, s. 734.

¹¹ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 98.

Izrael nalézt autentickou interpretaci Boží vůle zjevené v Tóře.¹² „Horské kázání pronesl Ježíš pravděpodobně na návrší vzdáleném asi 3 km na západ od Genezaretského jezera v blízkosti ‚Sedmi pramenů‘ (Ain Tabgha). Bylo to místo, kde se rád zdržoval a nebylo příliš vzdáleno od Kafarnaum.“¹³

Význam blahoslavenství je eschatologický, vyhlášují příchod Božího království, veliké změny, která se dotkne všech. Další výroky se týkají Ježíšových následovníků a jejich poslání uprostřed světa.¹⁴

Výroky o soli a světle, spolu s obrazem města ležícího na hoře, mají definovat identitu Ježíšových následovníků. Obrazy „sůl země“, „světlo světa“ a město ležící na hoře, jež je pro všechny viditelné, tak naznačují, že identita Ježíšových následovníků má význam pro celý svět.¹⁵ Sůl se používá k ochucení pokrmů, ale také chrání před hnilobou. Může se však různými příměsky znečistit a znehodnotit a pak již není k ničemu použitelná. Nepoživatelná byla často i sůl, která se dobývala v Palestině odpařováním vody z Mrtvého moře. Stávalo se, že do ní pronikla sádra a jiné nečistoty, což způsobilo, že sůl pak měla louhovitou chuť. Sůl se ve Starém zákoně používala také k obětem. Apoštolové tak mají být pro druhé dobrou, neznehodnocenou solí, aby se stali příjemnou obětí pro Boha (srov. Řím 12,1).¹⁶ Učedníci mají šířit světlo, které jim bylo svěřeno, a mají v tom být vytrvalí, což vystihuje pojem hoření lampy. Lukáš na rozdíl od Matouše uvádí zapálení (8,16; 11,33). Učedníci tak mohou svým jednáním ovlivňovat intenzitu a účinnost světla a mohou jej taktéž nechat úplně zhasnout.¹⁷

Město na kopci je z dálky vidět, funguje jako orientační bod, nikam se neschová. Tím, že učedníci patří k Ježíšovi a následují ho, jsou nápadní a viditelní jako město na kopci. „Ježíš prostě říká: jste vidět! Tak ať to, co lidé uvidí, jsou krásné skutky. Ať to, co děláte, není pro ostudu.“¹⁸

1.2.2. Blahoslavenství

Blahoslavenství tvoří úvod Ježíšova horského kázání. Horské kázání shrnuje Ježíšovo učení o spravedlnosti neboli dokonalosti života v Božím království, které Kristus přináší, a srovnává tuto nauku s učením starozákonním, tak jak ho prezentovali tehdejší náboženští představitelé.¹⁹

Starozákonní makarismy se objevují téměř výlučně v básnických textech a v sapienciální literatuře. Přísliby starozákonních blahoslavenství se týkají většinou pozemského života, předpokládají odměnu za dobré jednání již nyní. Budoucí, eschatologický příslib se, kromě novozákonních blahoslavenství, objevuje v některých

¹² Srov. tamtéž, s. 104.

¹³ MERELL, Jan. *Kázání na hoře: Výklad úvahy na 5. – 7. kapitolu evangelia sv. Matouše*. Praha: Česká katolická charita, 1964, s. 8.

¹⁴ HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše: Část I. výklad kapitol 1-9*, 1. vydání. Praha: Kalich, 1995, s. 91.

¹⁵ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 106.

¹⁶ Srov. *Nový zákon*, s. 153.

¹⁷ Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*. 1. část. Freiburg – Basel – Wien, 1986, s. 136.

¹⁸ MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 65.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 32.

pozdějších, apokalypticky orientovaných textech, například Dan 12,12.²⁰ Řecký výraz „makaros“ lze přeložit jako šťastný, požehnaný nebo blažený. Blahoslavení jsou šťastní vzhledem k příslibu nebeského království, budou mít účast na věčném království Ježíše Krista.²¹

V žalmech poučného charakteru a v mudroslovné literatuře je makarismus nejpočetnější. V žalmech se makarismus vyskytuje v řádu vztahu lidí k Bohu: „Blaze národu, jemuž je Hospodin Bohem, lidu, jež si zvolil za dědictví.“ (Žl 33,12)²², dále například Žl 89,16–17; 40,5; 1,1–2; 112,1–3; 128,1–6. Blahoslavenství v horském kázání jsou zřejmou ozvěnou Iz 61,1–6. Ježíš navazuje na toto mesiášské proroctví (11,5; Lk 4,17–21) a ztotožňuje se se zaslíbeným poslem radostné zvěsti.²³ v Novém zákoně se kromě Mt 5,3–12 a paralely v Lk 6, 20–23 dočítáme o blahoslavenstvích také v Sk 20,35; Jak 1,12; 1 Petr 3,14; 4,14; Zj 1,3; 14,13. Zajímavé je, že první a poslední blahoslavenství v evangeliích jsou přičtena těm, kteří uvěřili (Lk 1,45 a Jan 20,29).²⁴

Mimo devět výskytů v Mt 5,3–11 se v Matoušově evangeliu objevuje forma blahoslavenství ještě na čtyřech místech. Mt 11,6 se týká toho, kdo se nepohorší nad Ježíšem („blahoslavený, kdo se nepohorší nade mnou“; par. Lk 7,23), v souvislosti s odpovědí na otázku poslů Jana Křtitele; v Mt 13,16 jde o blahoslavenství učedníků, že mohou vidět, co vidí, a slyšet, co slyší; v Mt 16,17 je blahoslaven Šimon Petr v souvislosti s jeho vyznáním a příslibem primátu a v Mt 24,46 je blahoslaven moudrý a věrný služebník.²⁵

Lukášův text je rovněž na počátku širší Ježíšovy řeči, která je však mnohem kratší než horské kázání (Lk 6,20–49). Zde uvedená čtyři blahoslavenství představují konkrétní paralely k Matoušovu prvnímu, čtvrtému, druhému a devátému makarismu. Všechna blahoslavenství u Lukáše mají, oproti Matoušovi, podobu oslovení, jsou formulována ve 2. osobě plurálu. U Lukáše nacházíme nejen jiné pořadí 2. a 3. makarismu než u Matouše, ale je zde u obou těchto makarismů také pomocí slůvka nyní silně zdůrazněn diametrální rozdíl mezi přítomností a budoucí změnou, kterou přivedí Bůh. Lukášovy makarismy připouštějí na rozdíl od Matouše také doslovné chápání charakteristiky blahoslavených osob (chudí, hladovějící, plačící jsou označeni bez dalších přívlastků, popř. upřesnění).²⁶ Matoušova blahoslavenství rozšiřují soubor čtyř Q-blahoslavenství v Lk 6,20–23. Lukáš rozšířil svá čtyři blahoslavenství o soubor čtyř Běda (Lk 6,24–26), kdežto Matouš doplnil svůj počet blahoslavenství na devět.²⁷

V Mt 5,3–12 je makarismů devět. Prvních osm má stejnou strukturu. Deváté blahoslavenství se liší formou a obsahově jen rozvádí myšlenku obsaženou už v osmém makarismu.²⁸ Blahoslavenství shrnutá ve dvou čtyřstrofách se týkají jak vztahu k Bohu, tak také k lidem. Smutníci a radostní patří právě tak úžeji k sobě jako milosrdní

²⁰ Srov. TICHÝ, Ladislav. Blahoslavenství Matoušova horského kázání. *Studia Theologica* 2 (2001) 1-13, s. 6.

²¹ Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*, s. 119.

²² Srov. tamtéž, s. 116.

²³ Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 85.

²⁴ Srov. GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*. Řím: Lateran University Press, 2009, s. 92n.

²⁵ Srov. TICHÝ, Ladislav. Blahoslavenství Matoušova horského kázání, s. 6.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 11.

²⁷ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 105.

²⁸ Srov. TICHÝ, Ladislav. Blahoslavenství Matoušova horského kázání, s. 5.

a nositelé pokoje.²⁹ Zatímco první čtyři makarismy se týkají nedostatku vnitřního smýšlení, vyžadují další čtyři blahoslavenství vnější postoj či jednání. Verše 3–6 tvoří jednu strofu a verše 7–10 strofu druhou.³⁰

Blahoslavenství jako celek (5,3–12) obsahují osm blahoslavenství v 3. sobě množného čísla a jedno blahoslavenství v 2. osobě množného čísla. Prvních osm blahoslavenství tvoří uspořádaný soubor. První a osmé blahoslavenství nabízejí tutéž odměnu („neboť jejich je království Nebes“), čtvrté a osmé zmiňují spravedlnost.³¹ Deváté blahoslavenství (5,11n) se liší od předchozích svou délkou, přímou formou oslovení. Myšlenkami pronásledování je ale spojeno s 5,10. Se svou vyjádřenou výzvou k radosti a jásetu může být pokládáno za vrchol perikopy.³²

Ježíš začal hlásat Boží království a blahoslaví ty, kdo na něm budou mít podíl. Dříve než přistoupíme k interpretaci jednotlivých blahoslavenství horského kázání, uvědomme si, že Ježíšova pozemská cesta byla cestou blahoslavenství. On sám je vtělením blahoslavenství, protože podle textů evangelia byl „tichý a pokorný srdcem“ (Mt 11,29). Proto nejsou jím hlásaná blahoslavenství pouhou proklamací, nýbrž výzvou k následování.

V případě blahoslavenství se nejedná o dílčí mravní normy, ale jde o postoje, o základní dispozice života těch, kteří žijí s Bohem, kteří ve svém životě chtějí jeho plnost, k níž jsou zváni.³³ Blahoslavenství jsou programem života vedoucího ke štěstí, lze jim rozumět jako programu nového života v Duchu. Ježíš v nich vyjevuje hloubku svého srdce, jeho solidaritu s trpícím lidstvím. Proto jsou blahoslavenství „srdcem“ evangelia. Jde o proklamaci mesiánské radosti předpovídané proroky.

Blahoslavení chudí v duchu (Mt 5,3)

„Chudí v duchu“: mohou být chudí i navenek, ale především jde o jejich vnitřní postoj, jímž se dovedou vymezit vůči věcem tohoto světa, zvláště vůči majetku. Současně je to postoj, kterým všechno očekávají od Boha. Výraz chudí tak může znamenat pokorní nebo ponížení. Vejít do nebeského království je nejvyšší hodnota, o kterou je třeba usilovat (srov. Mt 5,20) Nebeské království je v jistém smyslu už přítomné a je zcela blízko.³⁴ Od prvního blahoslavenství tak Ježíš zvěstuje eschatologický obrat, který nastává. Ubozí a ponížení se dočkají Božího vysvoboditelského zásahu, který všechno změní. Království Boží je přirčeno nikoliv těm, kdo se domnívají, že na něj mají oprávněný nárok, nýbrž těm, kdo si s ním netroufají počítat.³⁵ Dějiny spásy lze totiž pojímat jako velkou hru lidské chudoby. Samotné vtělení Božího Syna je vstupem do chudoby (srov. Flp 2,6–8). Cesta chudoby byla cestou Božího sebezjevení. Bůh sám si osvojil křik a bídu chudých, chudí jsou privilegovaným objektem Boží lásky (srov. Iz 49,13–15; 61,1).³⁶ Vyjádření chudí v duchu však spíš než nedostatek označuje spirituální dispozici „anawim“ – takové je označení těch, kteří se rozhodli

²⁹ Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*. s. 129.

³⁰ Srov. TICHÝ, Ladislav. Blahoslavenství Matoušova horského kázání, s. 5.

³¹ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 104.

³² Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*, s. 116.

³³ Srov. GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*, s. 89n.

³⁴ Srov. TICHÝ, Ladislav. Blahoslavenství Matoušova horského kázání, s. 8.

³⁵ Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 75.

³⁶ Srov. GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*, 99n.

neprotestovat. Naopak, jejich chudoba je jejich vlastní volbou – chudí pro Boha, oproštění od starostí tohoto světa (např. sv. Antonín, sv. František z Assisi).³⁷

Blahoslavení plačící (Mt 5,4)

„Plačící“: platí to o každém bohumilém zármutku. Když někdo trpělivě snáší obtíže a to, co se staví proti Boží vůli a ohrožuje svět. Zarmoucení jsou sužováni tím, že zlo zdánlivě vítězí.³⁸ Ježíš svými blahoslavenstvími vědomě navazuje na proroctví Iz 61,1n; tam jde o veškerou zuboženost poraženého, zajatého lidu, ať už se projevuje chudobou, sevřeností srdce, ztrátou svobody, anebo nářkem. Prorok zaslubuje vysvobození zajatým Judejcům, Ježíš však naději univerzalizuje, jde mu o všechny lidi. „Neboť oni budou potěšení“ je prosté a výmluvné vyjádření obratu ve smyslu Žl 126,5.6 a jiných starozákonních výhledů ke spáse.³⁹ Ježíš cituje Iz 61,2 v nazaretské synagóze a doplňuje: „Dnes se splňuje toto Písmo, které jste právě slyšeli.“ (Lk 4,21). Ježíš se však ve svém pozemském životě ztotožňuje s plačícími. Nařiká nad osudem Jeruzaléma (Lk 19,41–42), nad zemřelým Lazarem (Jan 11,33–39), volá na kříži, opuštěn Bohem (Mt 27,46).⁴⁰

Blahoslavení tiší (Mt 5,5)

„Tiší“: jsou ti, kdo v útrapách a soužení zachovávají odevzdanost do Boží vůle. „Dostanou zemi“, totiž zaslíbenou. Tohoto slova se užívalo o Palestině (Gn 15,7), ale už v Žl 37,9.11 má význam eschatologický.⁴¹ v eschatologickém výhledu se očekávání univerzalizuje, jde nyní o veškerou zemi vůbec. S tímto umocněním naděje se setkáváme již ve Starém zákoně (Iz 60,21). Ježíš oslovuje všechny tiché, upozaděné a umlčované. Bůh jim dá účast na svém panování.⁴² Ježíš sám je tichý (Mt 11,29). Je novým Mojžíšem, který byl nejpokornějším ze všech lidí (Nm 12,3). V tomto blahoslavenství jsou všichni utištění pozváni, aby následovali Ježíše, na rozdíl od farizeů, kteří žádná břemena nenesou (Mt 23,4). Katecheze rané církve se velmi často vrací k tématu poniženosti, tichosti a trpělivosti (Gal 5,28; Kol 3,12; Ef 4,2; 1 Tim 6,11), protože právě tyto rysy jsou typické pro Ježíšova učedníka. Tichý je ten, kdo neoplácí zlým za zlé, nýbrž je překračuje dobrem.⁴³

Blahoslavení hladovějící a žíznící po spravedlnosti (Mt 5,6)

„Spravedlnost“: zde je to totéž co „život podle Božích zákonů, „svatost“.⁴⁴ Spravedlnost je v Matoušově evangeliu a především v horském kázání velmi důležitým termínem. Hladovějící a žíznící po spravedlnosti jsou všichni ti, kdo hledají usilovně Boží vůli a snaží se ji plnit. Tak to ostatně vyjadřuje Ježíš sám v Janově evangeliu: „Mým pokrmem je plnit vůli toho, který mě poslal.“ (Jan 4,34). Jejich eschatologická odměna je vyjádřena termínem nasycení od Boha.⁴⁵ S obrazem eschatologického nasycení se můžeme také setkat ve Starém zákoně u Iz 25,6; Jer 31,25. Metafora žízně a hladu se ve Starém zákoně vztahuje k Hospodinu (srov. Žl 107,5.9). On je důvodem

³⁷ Srov. BENEDIKT XVI. *Jesus von Nazareth*. díl I. Freiburg – Basel – Wien, 2007, 106n.

³⁸ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Blahoslavenství Matoušova horského kázání*, s. 8.

³⁹ Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 75.

⁴⁰ Srov. GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*, s. 104n.

⁴¹ Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*, s. 123.

⁴² Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 76.

⁴³ Srov. GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*, s. 113.

⁴⁴ Srov. *Nový zákon*, s. 33.

⁴⁵ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Blahoslavenství Matoušova horského kázání*, s. 9.

naděje. Taková je i charakteristika Ježíšova učedníka: nestačí, aby byl spravedlivý, musí po spravedlnosti žít.⁴⁶

Blahoslavení milosrdní (Mt, 5,7)

Pátým makarismem o milosrdných začíná druhá strofa makarismů. Je o slovní období lidského jednání a Boží odplaty.⁴⁷ v zaslíbení zde ale chybí eschatologická dimenze. Smilovávat se je podle biblické představy především věc Boží. Když Matouš od lidí opakovaně a důrazně vyžaduje milosrdenství, vyzývá tím k napodobování Boha.⁴⁸ v tom spočívá toto blahoslavenství, protože ti, kteří mají srdce otevřené vůči druhým lidem v nouzi, rezonují s Božím srdcem (Lk 6,36). Ti, kdo jsou zde blahoslavení, musí své milosrdenství prokázat nejen vnitřně, ale i vnějšími skutky lásky. To je poznat z důležité pasáže horského kázání v Mt 6,2–4, kde Ježíš vyzývá k prokazování almužny bez pokrytectví.⁴⁹

Blahoslavení čistého srdce (Mt 5,8)

Srdce v biblické mluvě znamená sídlo rozumu a vůle, a proto „čistota srdce“ je v Písmu upřímnost. Může to znamenat i ty, kdo mají čisté svědomí.⁵⁰ Toto „čisté srdce“ se dotýká správného smýšlení, rozhodování a jednání. Pojem čistého srdce je dobře znám už ve Starém zákoně (Žl 24,4; Žl 15,2; Job 33,3; Sir 38,10).⁵¹ Pohled na Boha je nyní eschatologické zaslíbení a souhrn konečně platné spásy.⁵² Hříšný člověk nesnese pohled na Boží svatost. Setkání tváří v tvář je tak zaslíbením budoucího věku: 1 Jan 3,2; Zj 22,4.⁵³ Podle Ježíšových slov vychází špatné jednání z nitra člověka: „Z nitra totiž, z lidského srdce, vycházejí zlé myšlenky, smilství, loupeže, vraždy, cizoložství, chamtivost, zlovolnost, lest, bezuzdnost, závistivý pohled, urážky, nadutost, opovržlivost. Všecko to zlé vychází z nitra a znesvěcuje člověka.“ (Mk 7,21–22). Čistota srdce znamená přímou srdce, jeho nezákladnost. Jde o vyloučení jakékoliv přetvářky (srov. Mt 23,27).⁵⁴ To je obsahem modlitby žalmu 51 „stvoř mi, Bože, čisté srdce“ (Žl 51,12).

Blahoslavení tvůrci pokoje (Mt 5,9)

„Pokoj“ patří k důležitým pojmům Starého zákona, znamená také integritu, úplnost, blaho, hojnost všeho dobra. Je to dar od Boha a v důsledku pak odpovídá pojmu „spása“. Je však také předmětem parenteze. Žalmista vybízí posluchače, aby se vyhýbal zlu a konal dobro, vyhledával pokoj a usiloval o něj (Žl 34,15). Pokoj je založen na spravedlnosti (srov. Žl 85,11). V Ef 2,14 se pak říká o Kristu, že „on je náš pokoj“. „Tvůrci pokoje“ se nemohou vyznačovat jenom vnitřním smýšlením, ale také svými činy musí budovat pokoj, to znamená, že jejich život musí prosazovat Boží záměr, který má Bůh s člověkem. O nich se říká, že budou nazváni Božími syny.⁵⁵ Ježíš Kristus přináší smíření a uvádí nás do nového vztahu k Bohu (Řím 5,1). Kdo takto následují

⁴⁶ Srov. GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*, s. 119.

⁴⁷ Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*, s. 124.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 125.

⁴⁹ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Blahoslavenství Matoušova horského kázání*, s. 9.

⁵⁰ Srov. *Nový zákon*, s. 33.

⁵¹ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Blahoslavenství Matoušova horského kázání*, s. 9.

⁵² Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*, s. 125.

⁵³ Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 78.

⁵⁴ Srov. GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*, s. 132.

⁵⁵ Srov. TICHÝ, Ladislav. *Blahoslavenství Matoušova horského kázání*, s. 10.

„tichého a pokorného srdcem“, budou nazváni syny Božími, budou označeni za Boží vlastní.⁵⁶ Podle Augustina jsou tvůrci pokoje ti, kteří podřizují motivy svého nitra rozumu a ovládají své vášně.⁵⁷

Blahoslavení pronásledování pro spravedlnost (Mt 5,10)

Zkušenost pronásledování spravedlivých je biblickými svědky mnohokrát ověřena, na sobě samých ji zakoušeli proroci. Pozdní židovství vytváří ustálenou tradici o utrpení věrných (srov. Mdr 2,12-22): spravedliví jsou pronásledováni, snášejí však své útrapy s radostí, neboť si jsou jisti, že jim Bůh příkoří vynahradí. Tato tradice je potvrzena i údělem samotného Ježíše. (Mt 16,21) Nejde o spravedlnost ve smyslu právním ani morálním, ale soteriologickém. Míjí se dílo Boží spravedlnosti, nápravy světa uskutečňované v Ježíši Kristu. Proto je toto blahoslavenství možné chápat jako završení a shrnutí všech předchozích. Příklad „Jejich je nebeské království“ se doslova shoduje s prvním výrokem (verš 3).⁵⁸

V následujícím verši jsou posluchači přímo osloveni. Nejedná se jen o pronásledování, ale také o potupu či nadávky a obviňování ze zla či pomluvy. Důvodem tohoto nepřátelství je sám mluvčí, tj. Ježíš („kvůli mně“).⁵⁹ Stojí-li tu pronásledování vedle slovních útoků (tupit, mluvit proti vám), míjí se tím spíše právní proces, obžaloba, jejímž výsledkem je vyloučení ze synagogy. Mluvit lživě pak znamená soudní výpověď falešnou, lživou obžalobu, křivé svědectví. Je třeba chápat výpověď jako celek, jako odraz zlých zkušeností s nevolí vůči učedníkům, která se projevuje všemožným nepřátelstvím. Kvůli mně je opět konkrétním vyjádřením obecného „pro spravedlnost“ z verše 10. Boží dílo spásy je spjato s osobou Ježíše Krista.⁶⁰ Jde o to, nenechat si vzít radost urážkami, pomluvami ani pronásledováním. Zdůvodnění obsahuje příslib odměny v nebi, která čeká na ty, kdo nyní zakoušejí bezpráví. Jako útěcha je připojen poukaz na to, že nejde o nic nového, protože už starozákonní proroci zakoušeli pronásledování.⁶¹

Paradoxní jástot tváří v tvář utrpení a nedostatku zaznívá v Novém zákoně také v 1 Petr a je zde zdůvodněn christologicky, účastí na Kristově utrpení (4,13; 1,6). Text mluví přímo o velké mzdě téměř jako o odměně za protrpěné soužení. Nakonec se znovu mluví o mzdě nebeského království, kterou si nemůže žádný člověk vynutit, ale dává ji Bůh.⁶² „Radujte se a jásejte“ v biblické řeči označuje eschatologickou radost (1 Petr 4,13; Zj 19,7), která propuká již v tomto čase (Lk 1,14.47; 10,21; Jan 8,56). A tento jástot příštího věku se paradoxně uplatňuje v utrpení Ježíšových učedníků. Následovník je ubezpečen, že spolu s Kristem projde utrpením k životu (Řím 6,4.5; 1 Petr 1,4.5; 2 Tim 2,11.12). Tato jistota vítězství je zde vyjádřena obratem „Máte hojnou odměnu v nebesích“.⁶³ Stejně pronásledovali i proroky, kteří byli před vámi. Těžký úděl starozákonních proroků je výslovně popisován na Eliášovi (1 Král 19,1–14) nebo na Jeremiášovi (Jer 37,11–38,6). Ježíšovi učedníci následují tedy proroky v jejich údělu.⁶⁴

⁵⁶ Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 79.

⁵⁷ Srov. GERARDI, Renzo. *La Gioia dell' Amore*, s. 140.

⁵⁸ Srov. HÁJEK, Miloslav, *Evangelium podle Matouše*, s. 79.

⁵⁹ Srov. TICHÝ, Ladislav. Blahoslavenství Matoušova horského kázání, s. 10.

⁶⁰ Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 80.

⁶¹ Srov. TICHÝ, Ladislav. Blahoslavenství Matoušova horského kázání, s. 11.

⁶² Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*, s. 128.

⁶³ Srov. HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše*, s. 80.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 81.

Odkaz na proroky naznačuje, že učedníci sdílejí jejich úděl. Jedná se o slovo útěchy: Vaše mzda je velká, vždyť také proroci před vámi byli neprávem pronásledováni, a zdědili proto velkou mzdu.⁶⁵

1.2.3. „Blahoslavení, kdo lační a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“

Tomuto čtvrtému Ježíšovu blahoslavenství předchází blahoslavenství tichých (5,5) a navazuje na něj blahoslavenství milosrdných (5,7). Zrcadlí se zde starozákonní Žl 107,5.8–9, kde Bůh sytí hladové a žíznivé. Tím, že Matouš, na rozdíl od Lukáše (6,21), toto blahoslavenství rozšířil o pojem „žízní“, zdůraznil pozadí uvedeného žalmu. Dále osvětlil povahu hladu a žízně pojmem „po spravedlnosti“.⁶⁶

Jestliže Ježíš uvádí, že nasytí lačníci a žízníci po spravedlnosti, znamená to tedy, že nenasytí každý hlad a každou žízeň. V lidském životě se totiž vyskytuje například i hlad a žízeň po moci, po kariéře, po pomstě, po penězích a po majetku. Takto hladovějící a žízníci lidé se budou trápit dál, jelikož do Božího království hlad a žízeň této podoby nepatří. Jedině hladovějící a žízníci po spravedlnosti budou nasyceni.⁶⁷ Spravedlnost označuje nejprve Boží spravedlnost a potom také jednání člověka a jeho postoj k druhým lidem, v němž se při správném chování Boží spravedlnost odráží.⁶⁸

Ideálem starozákonní zbožnosti bylo spravedlivé jednání, které vykazovalo shodu s Boží vůlí, a také vědomí, že člověk je za své skutky Bohu odpovědný a podle nich bude jednou souzen. Farizeové Ježíšovy doby považovali za spravedlnost jednání, které spočívalo v úzkostlivém zachovávaní různých předpisů mojžíšského zákona. Novou dokonalou spravedlnost přináší Kristus a ta je darem Boží milosti. Ježíš blahoslaví ty, kdo touží po spravedlnosti, to znamená ty, kteří se snaží, aby jejich život co nejdokonaleji odpovídal Boží vůli.⁶⁹

Materiální hlad podle Lukáše (6,21) a duchovní hlad podle Matouše (5,6) spolu úzce souvisejí. Pomáhat hladovějícím a chudým totiž patří mezi skutky spravedlnosti. Tato láska k bližním a potažmo k Bohu představuje základní kritérium, podle něhož budou na konci časů odděleni spravedliví od těch, kdo budou zavrženi (Mt 25).⁷⁰

⁶⁵ Srov. GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*, s. 129.

⁶⁶ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 101.

⁶⁷ Srov. MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*, s. 58.

⁶⁸ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 101.

⁶⁹ Srov. MERELL, Jan. *Kázání na hoře*, s. 13.

⁷⁰ Srov. CANTALAMESSA, Raniero. *Osm kroků ke štěstí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 62.

2. Spravedlnost jako ctnost

V této kapitole pojednávám o spravedlnosti jako ctnosti, a to převážně tak, jak ji prezentuje Tomáš Akvinský a Aristoteles. Záměrem je porovnat toto pojetí spravedlnosti se spravedlností biblickou a objasnit, zda antická představa je odlišná od spravedlnosti, kterou hlásá Ježíš Kristus.

2.1. Úkon spravedlnosti

Tomáš Akvinský ve své Summě uvádí, že spravedlnost je postoj, kterým přiznáváme každému to, co mu náleží. Spravedlivý řád ve světě je tedy založen na této zásadě. Pokud se na druhé straně člověku upírá nebo bere to, co je jeho, vzniká bezpráví. Pokud je úkonem spravedlnosti dát každému, co mu náleží, pak tomuto skutku musí předcházet úkon, kterým se něco stává někomu jeho vlastním. Spravedlnost se tak stává druhotnou, předchází jí totiž právo.⁷¹ „Když někomu něco náleží jakožto jeho vlastní, pak toto nálezení není dáno spravedlností.“⁷²

Člověku tedy něco náleží na základě stvoření. Z toho vyplývá, že ve vztahu Boha k člověku nelze hovořit o spravedlnosti v doslovném slova smyslu, jelikož Bůh není člověku ničím povinován.⁷³

2.1.1. Spravedlnost ve vztahu k druhým

Spravedlnost pořádá člověka v jeho vztahu k druhým lidem, což je její specifická vlastnost. Ostatní ctnosti zdokonalují člověka pouze v tom, co přísluší jen jemu. Spravedlnost se tedy týká toho druhého, ale liší se od lásky, protože zde vůči sobě lidé stojí jako odlišní, téměř jako sobě cizí. Spravedlnost sensu stricto vyžaduje různost obou stran.⁷⁴ „Být spravedlivý znamená akceptovat toho druhého jako někoho jiného. Spravedlivý je spravedlivý tím, že toho druhého potvrzuje v jeho odlišnosti a že mu dopomáhá k tomu, co mu náleží.“⁷⁵ Spravedlnost lze označit jako základní ctnost, neboť uspořádává vzájemné mezilidské vztahy, ale také vztah člověka k sobě samému. Dobro projevující se ve spravedlnosti se přirozeným způsobem samo šíří a rozlévá, působí navenek a vyzářuje.⁷⁶

2.1.2. Nezcizitelnost náležení

„Nezcizitelnost náležení znamená, že ten, kdo nedá, co druhému patří, kdo jistou věc zadrží nebo odcizí, škodí a deformuje sebe sama. On sám je totiž tím, kdo něco ztrácí, ba v krajním případě sám sebe zničí. V každém případě se mu děje něco nesrovnatelně horšího než tomu, kdo trpí bezprávím.“⁷⁷ Tomáš uvádí, že člověku může něco náležet

⁷¹ Srov. PIEPER, Josef. *Ctnosti*. 1. vydání. Praha: Česká křesťanská akademie, 2000, s. 44.

⁷² Tamtéž, s. 44.

⁷³ Srov. tamtéž, s. 45.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 49-50.

⁷⁵ Tamtéž, s. 50.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 57.

⁷⁷ Tamtéž, s. 46.

například na základě dohody, smlouvy, slibu nebo zákonných ustanovení, ale také z povahy věci, což se nazývá přirozené právo.⁷⁸

Tato nezcizitelnost tkví v přirozenosti člověka, jemuž něco náleží. Nezadatelné a nezcizitelné náležení pak existuje, když se nositel tohoto suum může dovolávat toho, co mu náleží, jako svého práva. Právo a povinnost spravedlnosti tak souvisí s lidskou přirozeností. Člověk byl jako osoba stvořen Božím rozhodnutím, a tudíž mu náleží nezcizitelná práva. Má něco nezcizitelně proto, že je creatura, tvor, a jako takový je zavázán dávat druhému, co mu náleží.

2.1.3. Společný dluh

Člověk je ve vztahu k ostatním věřitelem a také dlužníkem. Podle Tomáše předpokládá úkon spravedlnosti též úkon praktické moudrosti, což znamená, že pravda skutečných věcí vyústí v rozhodnutí. Pokud člověk ztratí vztah k pravdě, otevře cestu nespravedlnosti. V lidském jednání je totiž směřodlatné vidění skutečnosti.⁷⁹

Ten, kdo je vyzván ke spravedlnosti, ocitl se právě v postavení dlužníka. Existují různé stupně a formy dlužení. Při koupi nějaké věci dlužíme sjednanou cenu závažnějším způsobem než například poděkování za projevenou pomoc v nouzi. V prvním případě může být člověk ke splnění požadavku nucen, ale ve druhém případě to záleží především na jeho cti. Všem povinnostem a závazkům patřícím spravedlnosti je společné debitum, něco, co někomu dlužíme, a jsme povinni to vyrovnat.

2.2. Obecné dobro

Mravní povinnosti člověka jsou shrnuty v Desateru, kde je rovněž patrné zaměření na někoho druhého. Tím druhým můžeme rozumět i společnost jako celek. Obecné dobro klade požadavek na dobrotu všech jednotlivců. Každá ctnost obsahuje dobro, které se vztahuje k dobru obecnému, jemuž je spravedlnost přiřazena. Ke spravedlnosti tak mohou náležet úkony všech ctností. Podle Tomáše je tato zákonná neboli obecná spravedlnost nejdokonalejší ctností, v ní je obsažena veškerá ctnost.⁸⁰

Aristotelovo pojetí spravedlnosti znamená též úkon dát každému to, co mu náleží nebo co si zaslouží. Základ lidského společenství je tvořen společným úsilím o dosažení dobra a jeho společným sdílením. Jestliže si někdo zaslouží dobro, znamená to, že nějakým způsobem k dosažení tohoto dobra přispěl.⁸¹ Všeobecná spravedlnost spočívá v konání dobra ve vztahu ke společenství nebo k Bohu. Člověk svým konáním dává nebo upírá Bohu, čím je mu povinen, podle toho, zda koná dobré, nebo špatné skutky.⁸²

2.2.1. Dobro člověka

Když člověk poznává pravdu a pravdu koná, dochází k vlastnímu uskutečnění sebe sama, a tedy k uskutečnění lidského dobra. Dobro člověka spočívá v tom, že člověk rozumem dokonale poznává pravdu a řídí podřízené žádostivosti. Tomáš uvádí, že

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 46.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 47-49.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 52-53.

⁸¹ Srov. MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. 1. vydání. Praha: Oikoyomenh, 2004, s. 236.

⁸² Srov. PIEPER, Josef. *Ctnosti*, s. 53.

z mravních ctností se jen ve spravedlnosti projevuje dobro rozumu vyšším způsobem. Spravedlnost je vykonání tohoto dobra. Jen praktickou moudrostí a spravedlností je člověk bezprostředně zaměřen na dobro. Jestliže je užívání správného rozumu nejvíce patrné ve spravedlnosti, potom se nesprávné užívání rozumu projevuje nejvíce v jejím porušování.⁸³

Každá praxe se zaměřuje na nějaké dobro, protože k němu lidské bytosti z povahy směřují. Pro Aristotela je lidské dobro *eudaimonia* – blaženost, štěstí, blahobyt. Je to stav, kdy se člověku dobře daří, člověka dává přednost sám sobě a je ve vztahu k božskému. A právě ctnosti umožňují člověku dosáhnout *eudaimonie*.⁸⁴ „To, co utváří lidské dobro, je celý lidský život žitý co nejlépe, a uplatňování ctností je nezbytnou a nejdůležitější součástí takového života, nikoli jen přípravným cvičením, které má tento život zajistit.“⁸⁵ To, co konkrétní člověk považuje pro sebe v daném okamžiku za dobré, se nemusí shodovat s tím, co je pro něj jakožto člověka skutečně dobré, jak tvrdí Aristoteles.⁸⁶ „Právě proto, abychom dosáhli tohoto druhého dobra, uplatňujeme ctnosti a děláme to tak, že volíme prostředky k dosažení těchto cílů. Tyto volby vyžadují úsudek, a proto uplatňování ctností vyžaduje schopnost usuzovat a dělat správnou věc na správném místě ve správnou chvíli a správným způsobem.“⁸⁷

2.2.2. Vnější a vnitřní dobra

Charakteristickým rysem vnějších dober je to, že se po jejich dosažení vždy stávají individuálním majetkem a vlastnictvím, a jsou tak předmětem soutěže. Pro vnitřní, inherentní dobra je charakteristické, že jejich dosažení je dobrem pro celé společenství, které se na této praxi podílí. Jsou výsledkem soutěže o vyniknutí. K dosažení dober je nutné podřídit se ve svém vztahu v rámci této praxe ostatním účastníkům. Nezbytnou součástí jakékoli praxe s inherentními dobry je ctnost spravedlnosti, statečnosti a pravdomlupnosti.⁸⁸

„Spravedlnost vyžaduje, abychom s druhými lidmi jednali s ohledem na jejich zásluhy, a to podle jednotných a neosobních měřítek; jestliže se od těchto měřítek spravedlnosti v nějakém konkrétním případě odkloníme, definuje to náš vztah k příslušné osobě jako v jistém smyslu zvláštní nebo odlišný.“⁸⁹ k získání inherentních dober jsou tedy nutné ctnosti, ty nám však mohou zabránit v dosažení vnějších dober. Vnější dobra jsou zájmem lidské touhy a jejich rozdělení dává smysl ctnostem spravedlnosti a šlechtnosti. Pravdomlupnost, spravedlnost a statečnost nám však v dnešním světě může zabránit stát se bohatými, slavnými nebo mocnými. Bude-li společenství usilovat o vnější dobra, utrpí tím zejména pojem ctností.⁹⁰

⁸³ Srov. tamtéž, s. 58-59.

⁸⁴ Srov. MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*, s. 175-176.

⁸⁵ Tamtéž, s. 176.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 177.

⁸⁷ Tamtéž, s. 177.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 223-224.

⁸⁹ Tamtéž 225

⁹⁰ Srov. tamtéž 230.

2.3. Spravedlnost jako mravní ctnost

Spravedlnost má přednost před ostatními mravními ctnostmi, jelikož duchovní žádostivost člověka je nosnou silou úkonu spravedlnosti a protože - podle Tomáše - spravedlnost přebývá ve vyšší části duše. Spravedlnost patří k nejnižšímu jádru duchovního chtění člověka.⁹¹ Podstatou spravedlivého jednání je dát každému to, co si zaslouží. Právo a morálka nejsou pro Aristotela dvě oddělené oblasti.⁹²

„Aristoteles se snaží užít představy středu mezi více či méně k obecnému označení ctnosti: statečnost leží mezi smělostí a zbabělostí, spravedlnost mezi pácháním bezpráví a snášením bezpráví, velkorysost mezi marnotratností a lakotou. Co to znamená, dopustit se nějaké neřesti, nelze dostatečně přesně stanovit nezávisle na okolnostech.“⁹³ z toho vyplývá, že úsudek hraje v životě ctnostného člověka nepostradatelnou úlohu, což neplatí o člověku, který se řídí pouze zákony nebo pravidly.

Fronésis je rozumovou ctností, která se vyznačuje správným usuzováním v konkrétních případech. Bez ní nelze uplatňovat žádnou ctnost charakteru. Aristoteles tvrdí, že rozumové ctnosti získáme učením a ctnosti charakteru pravidelným návykem. Budeme-li jednat spravedlivě, staneme se spravedlivými.⁹⁴ Skutečně ctnostný člověk svou ctnost projeví v různých situacích, a ne pouze v jedné konkrétní situaci. Jednota ctnosti je srozumitelná pouze jako charakteristický rys jednotného života člověka, který lze hodnotit jako celek.⁹⁵

2.3.1. Projev spravedlnosti ve vnějším jednání

Na rozdíl od statečnosti a uměřenosti se spravedlnost uskutečňuje především ve vnějším jednání; v oblasti práva a bezpráví je důležité lidské vnější konání. Z vnějšku může spravedlnost nějakého konání poznat i nezúčastněná osoba. Tomáš uvádí, že není důležité, v jakém poměru je skutek vůči tomu, kdo jej vykonává, ale vůči tomu druhému. Dobro a zlo se v oblasti spravedlnosti tedy posuzuje podle vnějšího jednání, bez ohledu na vnitřní smýšlení a stav jednajícího.⁹⁶

„Každé vnější jednání je společensky významné. Když něčeho používám, je to buď moje, nebo cizí: a právě spravedlnost rozlišuje to, co je mé vlastní, od toho, co je cizí.“⁹⁷ Příkazy spravedlnosti jsou obsaženy v celém Desateru. Konání a smýšlení je v oblasti spravedlnosti tedy jaksi odděleno. Tomáš říká, že uskutečňování spravedlnosti způsobem, který spadá pod zákon, se děje podle práva, a ne na základě postoje (habitu) spravedlnosti. Tím je naznačeno, že ten, kdo jedná spravedlivě, nemusí být ještě spravedlivý, a naopak. Správné jednání člověka však vyžaduje, aby nejen konal to, co je spravedlivé, ale aby byl také spravedlivý. Spravedlnost v plném slova smyslu se projevuje tam, kde vnější jednání je výrazem vnitřního souhlasu.⁹⁸

⁹¹ Srov. PIEPER, Josef. *Ctnosti*, s. 58.

⁹² Srov. MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*, s. 180.

⁹³ Tamtéž, s. 182.

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 182.

⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 239.

⁹⁶ Srov. PIEPER, Josef. *Ctnosti*, s. 54.

⁹⁷ Tamtéž, s. 55.

⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 55-56.

2.4. Spravedlnost a tři základní vztahy

Spravedlnost patří do života společenství. Podle Tomáše vládne spravedlnost ve státě tehdy, když jsou ve správném poměru tři základní vztahy společného života. Zaprvé se jedná o vztahy jednotlivců k sobě navzájem, jde tak o spravedlnost vyrovnávající neboli směnnou. Zadruhé jde o vztahy společnosti k jednotlivcům, kteří jsou jejími členy, tato spravedlnost se nazývá rozdělující. A zatřetí se jedná o vztahy jednotlivců ke společnosti, v tomto případě jde o spravedlnost zákonnou neboli obecnou.

Tyto tři uvedené vztahy, ve kterých se spravedlnost projevuje, se vyznačují rozdílnou podobou toho, co se dluží. Pokaždé jde o jiný subjekt. Nositel směnné spravedlnosti je jednatel ve vztahu k jinému člověku. Uskutečňovatelem rozdělující spravedlnosti je zase jen člověk – král, předseda vlády, úředník nebo v důsledně uskutečňované demokracii jednatel, pokud se podílí na správě obecného dobra. Subjektem zákonné spravedlnosti je jednatel jako člen obce.⁹⁹

V následujících podkapitolách objasním blíže pouze spravedlnost směnnou a rozdělující a dále přiblížím spravedlnost ve vztahu člověka k Bohu.

2.4.1. Směnná spravedlnost

Spravedlnost vyrovnávající neboli směnná je klasickou podobou spravedlnosti. Ve vzájemných vztazích zde jednotlivci stojí nezávisle vůči sobě. Rovnost a rovnoprávnost mezi těmito jednotlivci je uskutečněna neomezeně jen u směnné spravedlnosti. Tomáš říká, že plné uskutečňování spravedlnosti je možné jen mezi osobami, které jsou úplně na stejném stupni, jinak se o spravedlnosti vůbec nedá mluvit. Z toho tedy lze vyvodit, že tento způsob spravedlnosti není možný v poměru mezi Bohem a člověkem.

Ve smyslu směnné spravedlnosti je člověk spravedlivý, když dává druhému, co mu náleží, a to ne méně, ale ani ne více. Spravedlnost nesmí překročit dluh. Požadavkem směnné spravedlnosti je, že člověk umí něco přiznat právě tomu, kdo je cizí nebo je mu skutečně velmi vzdálen.¹⁰⁰

2.4.2. Rozdělující spravedlnost

Jedná se o spravedlnost ve vykonávání pomoci. Jde tu o správný poměr těch, kdo mají moc, k těm, kteří této moci podléhají. Pojednání o rozdělující spravedlnosti tak tvoří jádro nauky o spravedlnosti. Jednatel je zde ve vztahu ke společnosti jako celku. Obecné dobro je jiného, vyššího rázu než dobro jednotlivce, obě strany tedy nejsou na stejné úrovni.¹⁰¹

„Při směnné spravedlnosti má věřitel právo na něco rovnocenného za svůj výkon nebo nápravu utrpěné škody; má na to právo jako na něco, co mu jako jednotlivci výhradně patří.“¹⁰² Při rozdělující spravedlnosti se jedná o podíl, který na člověka připadá, z toho, co patří všem. Jednatel tu stojí proti partnerovi, který je vyššího řádu a jehož je on sám součástí. Vždy se dává to, co někomu patří, avšak v uvedených dvou případech se

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 61.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 63-64.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 67.

¹⁰² Tamtéž, s. 68.

jedná pokaždé o jiný způsob dávání - jednou je to zaplacení, podruhé přidělení. V poměru společnosti jako celku k jednotlivci se správce obecného dobra nezaměřuje jen na objekty, jichž se právo týká, ale hlavně na subjekty práva. To, co je spravedlivé, určuje podle poměru věcí k osobám. Například při různém odškodnění za spáchané bezprávi lze uvážit, kromě věcné výše těchto škod, zda osoba tou škodou nepřišla na mizinu, nebo zda už pro společnost přinesla jiné velké oběti a podobně.¹⁰³

Nositelem a správcem obecného dobra je v plném smyslu slova stát, je svrchovaný a disponuje mocí na ochranu obecného dobra, jež zahrnuje též moc trestat. Představuje společnost jako celek a jednatel, jako jeho člen, má nezcizitelné právo na to, aby se rozdělování dober i břemen uskutečňovalo spravedlivě. Naplnění rozdělovací spravedlnosti nelze vynutit. Subjekt rozdělovací spravedlnosti, tedy ten, kdo je vybaven státní mocí, je ochráncem a vykonavatelem této rozdělovací spravedlnosti, a tak nemůže být k plnění povinné spravedlnosti donucen.¹⁰⁴

„Spravedlivý vládce bude za odměnu stát blíže Bohu a jemu po boku, protože ve svém národě vykonával věrně královský úřad pocházející od Boha.“¹⁰⁵ Tomáš uvádí, že úkon rozdělování přísluší jedině správci obecného dobra, ale existuje rozdělovací spravedlnost i na straně těch, kterým se vládne, pokud jsou spokojeni se spravedlivým rozdělováním.¹⁰⁶

2.4.3. Spravedlnost ve vztahu člověka k Bohu

Společný život lidí přináší mimo jiné to, že si lidé mezi sebou neustále něco dluží a navzájem si to splácejí. Rovnováha se tak stále porušuje a obnovuje. Úkon spravedlnosti je právě toto obnovování, napravování a splácení povinného. Existují také dlužnické vztahy, kde se spravedlnost nedá nikdy uskutečnit. A právě člověk spravedlivý, jenž má pevnou a vytrvalou vůli dát každému, co mu náleží, zakouší s bolestí tento rozpor, který nelze nikdy zcela odstranit. Jde zde v první řadě o vztah a poměr člověka k Bohu. Jak uvádí Tomáš, člověk může dát Bohu cokoli, a stejně mu to všechno bude dlužit. Nikdy nebude člověk schopen dát Bohu tolik, aby došlo k vyrovnání, to znamená tolik, kolik je dlužen.

Boží spravedlnost předpokládá Boží milosrdenství a zakládá se na něm. Člověk se totiž před jakýmkoli svým nárokem nachází v postavení obdarovaného a toto obdarování ze své přirozené povahy nemůže být nikdy napraveno nebo zaslouženo. Člověk se s Bohem nemůže nikdy vyrovnat. Se spravedlností tak souvisí ctnost zbožnosti jako postoj člověka. Jelikož ve vztahu člověka k Bohu nemůže být uskutečněna rovnost, která ke spravedlnosti patří, musí se tedy dlužník pokusit splatit a vykonat to, co je v jeho silách. Nebude to však stačit, jak říká Tomáš, ale výše postavený to může uznat za dostačující. Toto se vyjadřuje přemírou, která je tak vlastní pokání i všem náboženským úkonům v pravém slova smyslu, jako jsou oběti, klanění, odevzdání sebe sama. Jde o snahu adekvátně odpovědět na neadekvátní existenci dlužnického vztahu, v němž nikdy nemůže dojít k plné náhradě.¹⁰⁷

¹⁰³ Srov. tamtéž, s. 68-69.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 70-71.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 73.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 76.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 81-83.

2.5. Tomáš Akvinský a jeho výklad blahoslavenství: „Blahoslavení, kdo lační a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“

Tomáš dělí blahoslavenství na tři skupiny. Do první skupiny řadí blahoslavenství, která odvádějí od zlého, a to jednak od zlé žádostivosti, sem patří blahoslavenství chudých (Mt 5,3), dále od krutosti či nepokoje, sem řadí blahoslavenství tichých (Mt 5,5) a od škodlivých zálib, sem patří blahoslavenství plačících (Mt 5,4). Další skupinu tvoří blahoslavenství, která vedou ke konání dobra. Do této skupiny náleží blahoslavenství lačnicích a žíznících po spravedlnosti (Mt 5,6) a blahoslavenství milosrdných (Mt 5,7). Třetí skupina obsahuje blahoslavenství, která uschopňují k nejlepšímu, sem Tomáš řadí blahoslavenství těch, kdo mají čisté srdce (Mt 5,8), a blahoslavenství tvůrců pokoje (Mt 5,9). Blahoslavenství pronásledovaných pro spravedlnost (Mt 5,10) je společné všem předcházejícím. Ti, kteří kvůli spravedlnosti trpí, mají již částečně Boží království v duši a v plnosti jim bude dáno na věčnosti.

Podle Tomáše lze pod pojmem spravedlnosti rozumět buď jakoukoli ctnost, v tom případě jde o spravedlnost všeobecnou (pokud člověk jedná podle zákona, naplňuje tak dílo všech ctností), anebo je tím míněna zvláštní ctnost, jedna ze čtyř kardinálních, která je protikladem lakoty nebo nespravedlnosti a týká se koupí, prodeje, nájmu. „Blahoslavení, kdo lační a žízní po spravedlnosti“ lze podle Tomáše chápat buď v širším smyslu o spravedlnosti obecně, nebo v užším smyslu o spravedlnosti zvláštní. Pokud se toto blahoslavenství chápe o spravedlnosti obecně, je to ze dvou důvodů. Zaprvé nestačí, aby člověk jednal spravedlivě, pokud nebude jednat se zápalením nebo s touhou (Žl 41,3; Am 8,11). Ve druhém důvodu Tomáš uvádí, že spravedlnost je dokonalá a nedokonalá. Dokonalou spravedlnost nemůžeme mít, dokud jsme zde na zemi, ale dočkáme se jí až v nebi. Zde na pozemském světě však můžeme mít touhu po takové spravedlnosti. Pokud toto blahoslavenství chápeme o spravedlnosti zvláštní, čímž se rozumí, že člověk dává každému, co mu náleží, Tomáš tvrdí, že hlad a žízeň je také výsadou lakomců, kteří se nikdy nenasytí, protože touží nespravedlivě získat to, co vlastní druzí lidé. Hlad, o němž hovoří Ježíš, je v protikladu lačnosti těchto lakomců. Pán si přeje, abychom tak toužili a dychtili po spravedlnosti, jako lakomec touží a dychtí po majetku.

Odměna „... neboť oni budou nasyceni“ spočívá v budoucím věčném patření na Boha (Žl 16,15), ale také se jedná o odměnu v přítomnosti. Touto odměnou jsou duchovní dobra, která se člověku dostávají zachováváním Božích přikázání nebo nasycení časnými věcmi. Lidé, kteří mají za cíl spravedlnost, nepřekračují její meze, nepotřebují více, kdežto nespravedliví lidé se nikdy nenasytí (Př 13,25). Podle Augustina toto blahoslavenství souvisí s darem síly, neboť aby člověk konal spravedlivě, to je úkolem síly. Lidé v područí hříchů necítí duchovní hlad, ale pocítí jej, jakmile hříchy opustí. Proto následuje blahoslavenství milosrdných (Mt 5,7), milosrdenství je se spravedlností spojeno (Př 3,3; Žl 85,11–12).¹⁰⁸

¹⁰⁸ Srov. Akvinský, Tomáš a Raphael CAIS. *Thomae Aquinatis doctoris angelici Super evangelium s. Matthaei lectura*. Editio V revisa. Taurini: Marietti, 1951, 414-429.

2.6. Spravedlnost v Písmu svatém

Hebrejský výraz *sedeq*, řecky *dikaiosyné*, se do češtiny překládá slovy spravedlnost, spravedlivý a ospravedlnění.¹⁰⁹ *Sedeq* je zřejmě odvozeno z arabského kořene, který má význam přímého jednání. Biblické chápání tohoto pojmu je velice obšírné. Pojem spravedlnosti zahrnuje jak vztah mezi Bohem a člověkem (Žl 50,6; Jer 9,24), tak vztahy mezi lidmi (Dt 24,13; Jer 22,3). Ve vztazích mezi lidmi vede spravedlivý čin obecně k blahobytu a pokoji ve společenství (Př 14,34).¹¹⁰ v soudním smyslu slova souvisí spravedlivý čin se zákonem, tento úkon musí být podpořen právním systémem, protože slouží k prospěchu společenství (Dt 1,16; Am 5,7).

Spravedlnost je v Písmu svatém viděna jednak jako mravní ctnost, která spočívá v zachování všech Božích přikázání, ale podléhá ještě konečnému Božímu soudu, jednak se týká Božího řádu ve stvoření, kde je spravedlnosti přisuzován širší a bezprostředně náboženský význam. Mravní bezúhonnost člověka je vždy odrazem svrchované spravedlnosti Boží, se kterou řídí svět.¹¹¹ Dar Boží spravedlnosti a spásy otvírá vstup do věčného života. „Vnější spravedlnost daná skrze kříž nalézá nevyhnutelně vyjádření ve vnitřní spravedlnosti života, který novým způsobem odpovídá Boží vůli, ačkoli k definitivnímu a úplnému souladu dojde až v Božím království (1 Jan 3,2; Flp 3,12–14; 2 Petr 3,11–13).“¹¹² Člověk svou vírou poznává v Boží spravedlnosti jeho milosrdenství. Spravedlnost zjevená Bohem v Ježíši Kristu je spásná (Řím 3,25), a je tudíž od milosrdenství neoddělitelná.¹¹³

2.6.1. Spravedlnost Starého zákona

Lidská spravedlnost: Už staré izraelské zákonodárství vyžaduje spravedlivé rozhodování soudců (Dt 1,16; Lv 19,15.36), jejich povinností je ospravedlnit nevinného (Dt 25,1). O královské spravedlnosti se zmiňuje kniha Přísloví (Př 16,13; 25,5). Předexiloví proroci vystupují proti nespravedlivým soudcům, chamtivosti králů a utlačování chudých. Ohlašují potrestání viníků (Am 5,7; Iz 5,7.23; Jer 22,13.15). Lidé jsou si tak vědomi morálních a náboženských důsledků nespravedlnosti. Proroci vnímají nedokonalost lidské spravedlnosti, a proto toužebně očekávají příchod Mesiáše, který zjedná spravedlnost dokonalou (Iz 9,6; Jer 23,5).

Už před odchodem do vyhnanství označoval výraz spravedlnost jednání v souladu se Zákonem, to znamená dokonalé zachování Božích přikázání (Př 11,4nn; Gn 18,17nn; Ez 3,16–21).¹¹⁴ „Zákon je pravidlem mravně správného jednání a ze spravedlnosti plyne věřícímu úspěšný a spokojený život.“¹¹⁵ Ale například v textech Dt 9,4nn nebo Gn 15,6 je tento vztah spravedlnosti k Zákonu považován za nedostatečný. Předmětem oslavy je zde víra, kterou jedině se lze zalíbit Bohu a která vzdaluje člověka od legalismu v otázkách spravedlnosti.¹¹⁶ Ve vztahu mezi Bohem a člověkem pak spravedlnost znamená, že člověk má správný vztah k Boží vůli vyjádřené ve smlouvě

¹⁰⁹ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. 5. vydání, Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981, s. 469.

¹¹⁰ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 1996, s. 962-963.

¹¹¹ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*, s. 469.

¹¹² DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 963.

¹¹³ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*, s. 469.

¹¹⁴ Srov. tamtéž 469.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 471.

¹¹⁶ Srov. tamtéž, s. 471.

s Izraelem. Spravedlivým činem se tedy rozumí čin, který je v souladu se zákonem smlouvy (Dt 6,25; Ez 18,5–9).¹¹⁷

V době proroků se ve spravedlnosti projevuje i pomoc chudým a potřebným (Dan 4,27; Am 5,12.24) a poskytování almužen.¹¹⁸ Spravedlnost také označovala různé druhy odměny (Dt 24,13; Př 21,21). Ve vztazích mezi lidmi se spravedlnost předpokládá jako samozřejmost (Job 8,3; Kaz 5,7; Sir 38,33).¹¹⁹

Boží spravedlnost: Boží spravedlnost zahrnuje prvek osvobození a také prvek milosrdenství. Boží soud, při kterém se ve většině případů jedná o osvobození utlačovaných, je zjevným dobrodiním vůči člověku. Už lid Starého zákona poznával, že Boží přízeň není možné zajistit vlastními silami, ale je lepší věrně se odevzdat Hospodinu. Zde je zdůrazněna Boží spravedlnost jako milosrdenství. Nezasloužená dobrodiní, kterými Bůh zjevuje svou spravedlnost, překračují lidská očekávání (Žl 65,6; 111,3). Bez ohledu na zásluhy Bůh uskutečňuje svá zaslíbení (Iz 41,2.10; 42,6.21).¹²⁰

Hospodin je spravedlivým soudcem, na jehož spravedlnosti závisí vysvobození vyvoleného lidu (Žl 31,1; Jer 11,20). Bůh Starého zákona je Stvořitelem, a je tedy základem mravního řádu. Svou spravedlnost také vyjadřuje prostřednictvím vykupitelské činnosti. Přicházející Mesiáš bude nositelem i nástrojem Boží spravedlnosti (Žl 72,1n; Iz 11,3-5; Jer 23,5).¹²¹

2.6.2. Spravedlnost Nového zákona

Lidská spravedlnost: Stěžejním bodem Ježíšova poslání není napomínání ke spravedlnosti v právním slova smyslu. Ježíš kritizuje náboženský formalismus a pokrytectví. Jeho vystupování proti farizeismu hraje podobnou úlohu jako vystupování proroků proti sociální nespravedlnosti. Kristus odsuzuje falešnou spravedlnost farizeů a pokryteckou zbožnost. Do protikladu staví pravou spravedlnost svých učedníků (Mt 5,17–48; 6,1–18), kteří zůstávají věrni zákonům, ale ve světle Ježíše Krista dávají důraz na opravdového ducha Mojžíšova Zákona, kterým je dokonalá vůle Boží.

Dále je v Novém zákoně patrná spravedlnost ve smyslu svatosti. Toho je důkazem zbožnost Josefova (Mt 1,19) a zbožnost Simeonova (Lk 2,25). Oba jsou muži spravedliví.¹²² „Matoušův text blahoslavenství činí z křesťanství obnovenou židovskou zbožnost (5,6.10); spravedlnost, po které má křesťan toužit a pro kterou má trpět, má podobu věrnosti pravidlům obsaženým v Zákonu.“¹²³

Důvěra v Boha má v Ježíšově poselství rozhodující význam, nikoliv pouhé dodržování zákonů. Před svým obrácením usiloval apoštol Pavel o spravedlnost podle Zákona, která vychází ze skutků, ne z víry (Řím 9,30nn). Po Pavlově obrácení nedošlo k okamžitému odtržení od těchto zásad, ale výrazná změna jeho smýšlení je zaznamenána například ve

¹¹⁷ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 963

¹¹⁸ Srov. tamtéž

¹¹⁹ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*, s. 470.

¹²⁰ Srov. tamtéž, s. 472.

¹²¹ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 963.

¹²² Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*, s. 470.

¹²³ Tamtéž, s. 471.

sporu v Antiochii (Gal 2,11-21), kde staví do protikladu dva způsoby ospravedlnění a dává výrazu „spravedlivý“ jeho křesťanský náboj. „Víme, že člověk je uznán za spravedlivého jen tehdy, když uvěří v Ježíše Krista, a ne když dělá skutky, jak je nařizuje Zákon“ (Gal 2,16).¹²⁴ Tato spravedlnost je darována těm, jimž je dáno Boží království (Mt 5,6). Člověk ji získává vírou v Ježíše Krista a pokáním, dosahuje tak odpuštění všech hříchů a nového morálního postavení před Bohem (Řím 3,21-31).¹²⁵

Boží spravedlnost: Ježíš nepoužívá výrazů týkajících se Boží spravedlnosti na rozdíl od Izaiáše nebo Pavla, ale mluví o nebeském království. Pojem spravedlnosti v křesťanském pojetí zahrnuje spásu. V centru zájmu už není poslední soud, ale spravedlnost jakožto současný stav směřující do Božího království. Apoštol Pavel hovoří zpočátku jen o eschatologické spáse, později definuje pravou spravedlnost jako dar milosti pro současnost. Boží spravedlnost je shodná s Boží milostí, eschatologickou. Začíná však už zde na zemi a zakládá se na Boží věrnosti smlouvě.

Biblická spravedlnost má tedy jednak podobu Božího soudu a jednak podobu milosti. Člověk postupně v dějinách spásy chápe, že se mu této spravedlnosti dostává jakožto daru, milosti od Boha, proto nelze Boží spravedlnost zúžit na výkon soudní spravedlnosti. Především jde o spásu člověka skrze Boží milosrdenství.¹²⁶ Biblické pojetí spravedlnosti se vyvíjelo v několika etapách. Svého vrcholu však dosahuje v osobě a díle Pána Ježíše Krista, který zcela naplnil Boží vůli a vysoko převýšil falešnou spravedlnost zákoníků a farizeů (Mt 5,20). Zároveň svou smrtí na kříži projevil lásku až do krajnosti.¹²⁷

2.6.3. Spravedlnost biblická versus spravedlnost Aristotelova

Jako příklad, kde se v kontrastu objevuje spravedlnost Boží vůči spravedlnosti Aristotelově, můžeme uvést Ježíšovo podobenství o dělnících na vinici (Mt 20,1–16). S obrazem vinice je zde spojena myšlenka posledního soudu. Otázka zní: Je spravedlivé, že dělníci, kteří pracovali celý den, dostali zapláceno stejně jako ti, kteří pracovali jen hodinu? Odpověď je následující: Ti, kteří začali pracovat první a pracovali nejdéle, dostali zapláceno tak, jak se s pánem vinice dohodli, tudíž obdrželi spravedlivou odměnu. Pán jim nikterak neukřivdil. Vůči těm, kteří začali pracovat jako poslední, projevil Bůh své milosrdenství.¹²⁸ Boží spravedlnost, v níž se rozlévá Boží milosrdenství, tak překračuje pojetí Aristotelovy spravedlnosti, která odkazuje pouze na zásluhu člověka. „Povolání do Božího království závisí na Boží dobrotě a odměna v něm se neřídí jen délkou životní práce.“¹²⁹ Aristotelova filozofická spravedlnost je v Boží spravedlnosti obsažena, ale Bůh ji dalekosáhle přesahuje.

Novozákonní výklad ctností vykazuje obsahovou odlišnost od výkladu Aristotelova. Vztah ctností coby prostředků k cíli spočívá na rozdíl od Aristotela v začlenění člověka do Božího království budoucího věku. Podle Aristotela nejsou ctnosti, a tudíž ani spravedlnost dosažitelné pro otroky ani pro barbary, a proto pro ně není dosažitelné ani

¹²⁴ Srov. tamtéž, s. 472.

¹²⁵ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 963.

¹²⁶ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*, s. 472-473.

¹²⁷ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 965.

¹²⁸ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 313.

¹²⁹ *Nový zákon*, s. 89.

lidské dobro.¹³⁰ Naproti tomu Ježíšova spravedlnost nevylučuje žádného člověka. Ve své úvaze o přátelství Aristoteles usoudil, že dobrý člověk nemůže být přítelem špatného člověka. V Novém zákoně však Ježíš prokazuje lásku těm, kteří hřeší. K dosažení společného dobra je podle Aristotela třeba uznání ctností, jež k dosažení tohoto dobra vedou a také stíhání provinění a ukládání trestů podle zákonů společenství. Takový je vztah mezi morálkou ctností a morálkou zákona. Bible však, na rozdíl od Aristotela, nabízí alternativu odpuštění.

Odpuštění předpokládá spravedlnost. Spravedlnost však koná soudce, který zastupuje společnost, ale odpustit může jen poškozená strana. Ctnost, která se projevuje v odpuštění, je láska k bližnímu a ta vytváří společenství usmíření. Pro Aristotela však láska k bližnímu není ctnost. Telos lidského života podle něj spočívá v tom, jak je celý náš život postupně vystavěn. Neznamená něco, čeho má být dosaženo někdy v budoucnu. Příběh o lotru na kříži, konečném vykoupení téměř zcela zkaženého lidského života, do Aristotelova systému nezapadá. Je pro něj nepochopitelný právě proto, že lásku k bližnímu nepovažuje za ctnost.¹³¹

Celé Ježíšovo horské kázání v Matoušově evangeliu je vlastně kázání o nové spravedlnosti. Ježíš sám tuto novou spravedlnost přináší. Tato spravedlnost je založena na víře v Ježíše Krista a jejími základními prvky jsou přikázání lásky k Bohu a k bližnímu, nespočívá pouze ve striktním dodržování zákona. Spravedlnost v blahoslavenstvích a potažmo v celém horském kázání označuje nejprve Boží spravedlnost a potom také správné jednání člověka a jeho postoj k druhým lidem.¹³² Skutky bliženecké lásky a lásky k Bohu patří k základům spravedlnosti. Člověk toužící po spravedlnosti by se tedy měl snažit, aby jeho život co nejdokonaleji odpovídal Boží vůli, proto musí růst v lásce.

¹³⁰ Srov. PIEPER, Josef. *Ctnosti*, s. 188.

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 204-205.

¹³² Srov. HARRINGTON Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 101.

3. Ježíš jako nositel spravedlnosti

Dnešní člověk je každodenně konfrontován, především v důsledku rozvoje vědy, s různými citlivými morálními problémy. Někteří věřící lidé začínají ztrácet orientaci a nenacházejí ve složitých problémech biblické podklady, na kterých by založili správný morální úsudek. Dokument „Bible a morálka“ definuje metodologická kritéria, která umožňují odvolávat se na Písmo svaté v morálních záležitostech.¹³³ Jedná se o dvě základní kritéria (shoda s biblickým pojetím lidské bytosti a shoda s příkladem Ježíšovým) a šest specifických (konvergence, kontrast, pokrok, komunitní rozměr, finalita, rozlišování).

V následující kapitole se pomocí těchto kritérií, která odkazují na Ježíšovo horské kázání, snažím poukázat na Ježíšův rozměr spravedlnosti a na to, že Ježíš je jejím nositelem. Dále porovnávám specifická kritéria ve vztahu k biblickému pojetí spravedlnosti a filozofickému pojetí spravedlnosti.

3.1. Základní kritéria

Chceme-li vynést nějaký morální úsudek, měli bychom se ptát, zda je určité morální stanovisko v souladu s pojetím lidské bytosti jako Božího obrazu (Gn 1,26) v Kristu a zda je v souladu s pojetím lidské bytosti, která je ve společenství s Bohem povolána ke spolupráci na budování nového lidství, jež dochází svého naplnění v Kristu.¹³⁴

3.1.1. Shoda s biblickým pojetím lidské bytosti

Člověk má svou osobní důstojnost, protože byl stvořen jako Boží obraz. Celému Božímu lidu tak přináleží důstojnost a svoboda Božích dětí, jeho zákonem je láska podle vzoru Ježíše Krista a jeho cílem je Boží království.¹³⁵ Spravedlnost vyžaduje vzájemné respektování této důstojnosti, která odkazuje na respektování základních lidských práv.¹³⁶ Páté přikázání Desatera (Ex 20,13; Dt 5,17) přikazuje nedopustit se vážného útoku na život. Ježíš ve svém horském kázání jde mnohem dál a apeluje na učedníky, aby nezraňovali svého bližního hněvem nebo urážkami (Mt 5,21–22). Útočnou zbraní se může totiž stát i jazyk (Jak 3,8–10) a také nenávisť (Jan 3,15).¹³⁷ Toto přikázání Ježíš vyžaduje i ve vztahu k nepřátelům. Nestačí však jen vnitřní postoj lásky, ale i konkrétní skutky. Člověk dojde spasení nebo zavržení na základě toho, zda tuto lásku ve svém životě uskutečňoval, jelikož skutky lásky a milosrdenství jsou v důsledku prokazovány samotnému Ježíši.¹³⁸

„Hodnota, o níž tu jde, se nevztahuje tedy pouze na tělo, ale aplikuje se také na vše, co se týká lidské důstojnosti, sociální integrace a duchovního růstu. Chrání člověka před

¹³³ Srov. *Bible a morálka* 92.

¹³⁴ Srov. tamtéž 95.

¹³⁵ Srov. LG 9.

¹³⁶ Srov. KKC 1944.

¹³⁷ Srov. *Bible a morálka* 96.

¹³⁸ Srov. *Život z víry: Překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé*. 2. vydání. České Budějovice: Teologická fakulta jihočeské univerzity, 2005, s. 201.

veškerým pokušením osobovat si moc nad životem, jak vlastním, tak i druhých lidí.“¹³⁹ Církev po vzoru Ježíše Krista ustavičně podporuje úctu k životu. Podkladem tohoto postoje je základní důstojnost člověka stvořeného k Božímu obrazu. Důstojnost zavazuje člověka k tomu, aby usiloval o správný vztah k Bohu a tím o spravedlnost. Jednou z vlastností, která činí člověka obrazem Božím, a která tak s sebou nese důležité morální důsledky, je i odpovědnost.¹⁴⁰ „Člověk má odpovědnost za svůj vlastní život ve všech jeho souvislostech, za život druhých od začátku až do konce, za pokojné soužití ve společnosti a mezi národy a za zachování stvoření.“¹⁴¹

3.1.2. Shoda s příkladem Ježíšovým

V textu blahoslavenství je morálka zasazena do radikálního horizontu. Blahoslavenství stvrzují základní důstojnost lidské bytosti u osob nějakým způsobem handicapovaných. Jde o lidi chudé, hladovějící, sklíčené, pronásledované, které Bůh ochraňuje přednostním způsobem. Ježíš sám byl v tomto světě chudý, pokorný a pronásledovaný pro spravedlnost. Tyto typy lidí tak Ježíš reprezentuje v celé radikalitě.¹⁴² Těm, kteří pomáhají chudým, Bůh žehná, a kárá ty, kteří jsou vůči nim neteční. Kristus je přítomen tam, kde se chudým hlásá radostná zvěst.¹⁴³

Následná Ježíšova řeč (Mt 5,13–7,29) představuje základní perspektivu morálního života a ukazuje, co znamená být věrným Ježíšovým synem v tomto světě. Pozadí tvoří myšlenka „daleko přesahující spravedlnosti“ (Mt 5,20).¹⁴⁴ „Ježíš je nejen zjevovatelem, ale také vzorem této vyšší spravedlnosti.“¹⁴⁵ V horském kázání Ježíš zdůrazňuje svůj vztah k Otci. V každé morální normě se tak tento synovský vztah odráží. Je rovněž obsažen i ve výzvě k praktikování takové spravedlnosti, která by přesahovala spravedlnost zákoníků a farizeů.

Postoj učedníka má v každém případě vycházet z vnitřního spojení s Bohem. Učedník musí evangelium žít, jinak klade překážku základní kvalitě života podle Boží vůle a podle Ježíšova učení, což může mít katastrofální důsledky.¹⁴⁶ „Pro všechny nás hříšníky Ježíš podstoupil smrt a svým příkladem učí, že je také třeba nést kříž, který tělo a svět klade na ramena těm, kdo hledají mír a spravedlnost.“¹⁴⁷ Ježíšovi učedníci mají žít tak, aby se v jejich životě již nyní odrážela skutečnost Božího království. To znamená projevovat soucit, neoplácet násilí, hledat cesty ke smíření a lásce i vůči nepřátelům. V těchto skutečích se totiž zrcadlí Boží spravedlnost. „Smíření, odpuštění a bezpodmínečná láska zaujímají centrální postavení a poskytují orientaci k celé etice horského kázání.“¹⁴⁸

¹³⁹ *Bible a morálka* 98.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž 11.

¹⁴¹ *Život z víry*, s. 201–202.

¹⁴² Srov. *Bible a morálka* 101.

¹⁴³ Srov. KKC 2443.

¹⁴⁴ Srov. *Bible a morálka* 101.

¹⁴⁵ Tamtéž 101.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž 102.

¹⁴⁷ GS 38.

¹⁴⁸ *Bible a morálka* 102.

3.2. Specifická kritéria

Dvě výše uvedená základní kritéria v sobě určitým způsobem zahrnují šest následujících specifických kritérií. V celku Písma totiž vyniká šest oblastí, které umožňují zaujmout solidní morální postoje opírající se o biblické zjevení.

3.2.1. Konvergence

Na mnoha místech v Písmu svatém můžeme objevit konvergenci mezi biblickou morálkou a zákony a směrnicemi okolních národů. Texty ukazující tuto konvergenci v morálních aspektech, jako je například původ hříchu a zla a některé normy lidského chování, lze najít ve Starém i v Novém zákoně.¹⁴⁹

„V prvních kapitolách Geneze nacházíme základní biblické stanovisko týkající se lidské důstojnosti a lidského sklonu ke hříchu. Sdílejí se tu mnohé morální předpoklady staroorientálního prostředí.“¹⁵⁰ Společnou charakteristiku tvoří neschopnost člověka jednat v souladu s přijatými ideály. Bůh biblického zjevení je však milující, odpouštějící, ten, který se stará o své stvoření. Každý člověk je jeho obrazem. V biblickém pojetí tak hraje významnou roli naděje, jež se k tomuto Bohu upíná.

Legislativní soubory Starého zákona (např. Ex 20–23; Dt 12–26) vykazují podobnost s předpisy staroorientálního Chamurapiho zákoníku, jenž ukazuje, že zákon a spravedlnost, která zahrnuje také ochranu slabých, tvoří nepostradatelnou součást veškerého života společnosti. Starozákonní předpisy mají za cíl rozvíjet v člověku, pokud jde o jeho vztah k Bohu, svědomí, které tvoří základ společného života.¹⁵¹ „Zlaté pravidlo“, které Ježíš pronáší ve svém horském kázání (Mt 7,12), můžeme najít jak v pozitivní, tak i v negativní formulaci i v jiných kulturách té doby.¹⁵²

Při hledání pravdy a správných odpovědí na otázky týkající se řešení mnoha současných mravních problémů vyskytujících se ve společnosti spojuje věrnost svědomí křesťany s ostatními lidmi.¹⁵³ Křesťané tak spolu s druhými nesou odpovědnost za nalezení správných řešení problémů naší doby.¹⁵⁴ Přirozený zákon je vepsán do srdce každého člověka a pro každého je závazný. Pojí lidi různých kultur mezi sebou a ukládá jim, přes nevyhnutelné rozdíly, společné zásady.¹⁵⁵ Odkazuje na základní pravidla mravního života. „Mravní zákon nachází svou plnost a svou jednotu v Kristu. Ježíš Kristus sám osobně je cesta k dokonalosti. Je cílem zákona, protože jen on učí Boží spravedlnosti a uděluje ji.“¹⁵⁶

¹⁴⁹ Srov. tamtéž 105-106.

¹⁵⁰ Tamtéž 106

¹⁵¹ Srov. tamtéž 106-107.

¹⁵² Srov. tamtéž 104.

¹⁵³ Srov. GS 16.

¹⁵⁴ Srov. *Bible a morálka* 110.

¹⁵⁵ Srov. KKC 1957.

¹⁵⁶ KKC 1953.

3.2.1.1. Konvergence mezi biblickou spravedlností a spravedlností filozofickou

Úkonem filozofické spravedlnosti je dát každému to, co mu náleží. Jestliže specifickou vlastností této spravedlnosti je to, že pořádá člověka v jeho vztahu k druhým lidem, můžeme konvergenci mezi touto spravedlností a spravedlností v Písmu svatém zaznamenat ve starozákonním pojetí, kde jsou příkazy spravedlnosti obsaženy v celém Desateru, jde o jednání v souladu se Zákonem a je zde rovněž patrné zaměření na někoho druhého.

Mezi spravedlností Nového zákona a spravedlností filozofickou můžeme snad konvergenci spatřovat na příkladu Josefa, který byl mužem spravedlivým (Mt 1,19), to znamená, že zachovával předpisy Zákona.¹⁵⁷ Ovšem jiný výklad uvádí, že Josef byl spravedlivý ne proto, že se do písmene držel Zákona, ale že byl vůči své snoubence Marii ohleduplný a dobrotivý, jelikož ji nechtěl vydat trestu, který zasluhovala „cizoložnice“.¹⁵⁸ Zde už se konvergence s filozofickou spravedlností ztrácí. Aristoteles totiž říká, že k dosažení společného dobra, jemuž je přiřazena spravedlnost, je také třeba stíhání provinění a ukládání trestů podle zákonů společenství, které k dosažení tohoto dobra vedou.

3.2.2. Kontrast

Určité praktiky a normy ve společnosti jsou považovány za hříšné a Písmo svaté se proti nim ostře staví. Odmítnutí těchto zvyklostí je ve Starém zákoně dáno vírou v Hospodina, věrností smlouvě, a v Novém zákoně vírou v Ježíše Krista, Božího Syna. Pavel v listě Římanům (1,29–31) uvádí hříchy, jako je například chamtivost, závist, vražda, zlomyslnost, pomluva, nenávisť Boha, domýšlivost, nemilosrdnost a podobně. Hřích narušuje vztahy mezi lidmi, porušuje práva a důstojnost jiných osob a staví hříšníka proti Bohu. V centru však stojí boj proti nevěrnosti vůči Bohu a proti jeho falešnému pojetí, které se projevuje modlářstvím.¹⁵⁹ Také Pavel se zabývá modlářstvím a jeho důsledky v Řím 1,18–32 a ukazuje, že ani pohan, ani Žid není před Bohem spravedlivý bez víry v Ježíše Krista (3,21–26).

Klanění a díkůvzdání by mělo být odpovědí člověka na Boží sebezjevení prostřednictvím stvoření.¹⁶⁰ „Klanět se jedinému Bohu osvobozuje člověka od sebelásky, od otroctví hříchu a modloslužby světa.“¹⁶¹ Modloslužba se tedy neztotožňuje jen s falešnými pohanskými kulty, ale je trvalým pokušením víry. V horském kázání říká Ježíš: „Nemůžete sloužit Bohu i mamonu“ (Mt 6,24). Modloslužba neuznává jediného Pána a Boha, proto je neslučitelná s jeho společenstvím.¹⁶²

Modlářství se projevuje také v dnešní době, i když jiným způsobem. Touha po blahobytu, honba za maximálním ziskem bez ohledu na důsledky, které se projevují například devastací přírody, a různé formy požitkářství jsou toho důkazem. Hodnoty lidského života jsou zpěvráceny. Člověk sám sebe určil za autoritu, která bere

¹⁵⁷ Srov. HARRINGTON Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 53.

¹⁵⁸ Srov. *Nový zákon*, s. 21.

¹⁵⁹ Srov. *Bible a morálka* 111-112.

¹⁶⁰ Srov. tamtéž 115.

¹⁶¹ KKC 2097.

¹⁶² Srov. tamtéž 2113.

spravedlnost do svých rukou a rozhoduje o tom, co je dobré a co zlé. Křesťané jsou povoláni k tomu, aby jednali spravedlivě a moudře, a dokázali tak rozpoznat znamení doby. Aby ve světle evangelia posuzovali a podporovali konkrétní projekty, které mají přispět k fungování spravedlivé společnosti. Jsou také vybízeni, aby žili svou vírou v trpělivé vytrvalosti, aby rozvíjeli různé způsoby rezistence, které jim umožní odhodlaně hlásat evangelium, a čelit tak ničivým silám projevujícím se různým způsobem v tomto světě.¹⁶³ „Celé dějiny lidstva totiž prostupuje usilovný boj proti mocnostem temnot.“¹⁶⁴ Každý člověk je příčinou a nástrojem Ježíšova utrpení, jelikož každý člověk je hříšný. Ti, kteří se ve svých hříších utápějí, znovu Krista přibíjejí na kříž ve svých srdcích, nakolik v nich přebývá, a uvádějí ho v posměch.¹⁶⁵

3.2.2.1. Kontrast mezi biblickou spravedlností a spravedlností filozofickou

Kontrast mezi oběma spravedlnostmi je zřejmý. Toto jsme si ukázali již na příkladu podobenství o dělnících na vinici (Mt 20,1-16). Biblická spravedlnost se projevuje tím, že Bůh jedná podle svého zaslíbení, kdežto spravedlnost filozofická je zaměřena na zásluhu člověka. Podle Aristotela je podstatou spravedlivého jednání dát každému to, co mu náleží nebo co si zaslouží. Všeobecná spravedlnost spočívá v tom, že každý nějakým způsobem k dosažení této spravedlnosti přispěje.

Bůh je věrný svým zaslíbením, v tom se projevuje jeho spravedlnost. I přes opakovaná selhání a nevěru lidstva zůstává věrný svým příslibům. Boží spravedlnost a věrnost zaslíbením nejjasněji vysvítá při ukřižování Božího Syna a při Ježíšově zmrtevýchvstání. Ježíš jako Boží Syn byl věrný Otcí a jeho plánu, i když ho to stálo život. Bůh, věrný všem svým zaslíbením, skrze smrt a vzkříšení svého Syna lidstvo ospravedlnil, ačkoli lidé na tom neměli a nemají žádnou zásluhu. Spravedlnost se uskutečnila z lásky Boha k člověku. Filozofická spravedlnost však s takovou láskou nepočítá.

3.2.3. Pokrok

Dlouhodobé reflektování zkušenosti exilu má v Izraeli za následek zjemňování svědomí ve vztahu k určitým morálním otázkám. Vlivem Ježíšova učení a velikonočního tajemství pak tento pokrok roste k dokonalosti. Kritérium pokroku vybízí věřící ke stále hlubšímu chápání morálních otázek, čímž se mají přiblížit k „dokonalejší spravedlnosti“, kterou Ježíš v horském kázání zdůrazňuje (Mt 5,20).¹⁶⁶ v hlubinách svědomí je totiž ukryt zákon, který si člověk sám nestanovil, ale který musí poslouchat, povzbuzuje člověka ke konání dobra a varuje ho před zlem.¹⁶⁷

Bůh, který se zjevuje v dějinách, učí lidi chodit po svých cestách. Volí si Abrama a posílá ho na svou cestu; pak si volí Mojžíše a dává mu poslání; dále si volí a posílá proroky a nakonec posílá svého Syna (Mt 21,37; Mk12,6). Každý poslaný shromažďuje lid, poučuje ho o Bohu a o tom, jak správně žít. Zjevování této morálky je založeno na dialogu mezi Bohem a jeho lidem. Na morální poselství Starého zákona lze ovšem nahlížet jen v plnosti novozákonního kontextu. Postupující zjevení Boha a jeho vůle ukazuje lidem život v neustálé konverzi, který naslouchá Božímu volání, poznává Boží

¹⁶³ Srov. *Bible a morálka* 118.

¹⁶⁴ GS 37.

¹⁶⁵ Srov. KKC 598.

¹⁶⁶ Srov. *Bible a morálka* 120.

¹⁶⁷ Srov. GS 16.

vůli a postupně tak uvádí své vlastní jednání do souladu se spravedlností a láskou (srov. Gn 18,19).¹⁶⁸

3.2.3.1. Pokrok biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické

V antitezích horského kázání (Mt 5,21–48) je patrné, že v poznání Boha a jeho spravedlnosti dochází k pokroku. V Mt 5,38–42 „je znát jasný pokrok od přehnané pomsty přes rovnost odplaty až k přetnutí řetězce odplat.“¹⁶⁹ Odpuštění a láska k nepřítelům určují míru přináležitosti k Otci (srov. Mt 5,44).¹⁷⁰ Ospravedlněním člověka Kristovou obětí lidé vykročili na cestu nového způsobu života. Touto obětí jsou křesťané uschopněni k životu ve spravedlnosti směřujícího do Božího království.¹⁷¹

Filozofická spravedlnost Aristotelova zaznamenává pokrok v pojetí spravedlnosti Tomášem Akvinským. Tomáš na rozdíl od Aristotela ve svém pojednání o spravedlnosti akcentuje křesťanskou nauku. Zákony lidské vycházejí ze zákona božského, proto jsou spravedlivé. Bůh je garantem pravdivosti a spravedlnosti. Člověk spravedlivý jedná podle vlastního spravedlivého zákona, který má uložen v sobě, jiné zákony tudíž nepotřebuje. Kdo jedná podle práva, jedná spravedlivě. Spravedlivé jednání je to, které děláme dobrovolně, z vlastní vůle. Vůle člověka je však spjata s vůlí božskou.

3.2.4. Komunitní rozměr

Z přirozenosti Boha, jeho lásky a z přirozenosti člověka, který je stvořen podle Božího obrazu, vyplývá komunitní rozměr morálky. V biblickém pojetí člověk náleží ke společenství smlouvy, Božího lidu. Tento Boží lid v Novém zákoně tvoří tělo Kristovo. Boží lid odpovídá na Boží povolání. Povinností tohoto společenství je vychovávat svědomí a zaujímat správné postoje v oblasti morálního chování. První křesťanské společenství navazuje na linii izraelského národa a nese s sebou také morální odpovědnost. Toto společenství utvořené kolem Ježíšovy osoby se vyznačuje hlubokým poutem víry a lásky mezi jednotlivými členy.

Křesťanské společenství se projevuje, pod vlivem působení Ducha svatého a jeho plodů, jako je například láska, radost, pokoj a dobrota, patřičným způsobem chování k druhým lidem, které je pro křesťanskou víru charakteristické. Příslušnost ke křesťanskému společenství se vyznačuje morálními kvalitami a je odrazem poslání samého Ježíše Krista. Písmo svaté dokládá, že příslušnost ke společenství je podstatná jak ve Starém, tak i v Novém zákoně. Novozákonní komunity se odvolávají na starozákonní tradici, své morální vědomí ale dále staví na osobě Ježíše Krista.¹⁷²

3.2.4.1. Komunitní rozměr biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické

„Všechny příklady ‚dokonalejší spravedlnosti‘ zmíněné v horském kázání se zaměřují na povinnosti k druhým: smířit se s bratrem či sestrou (Mt 5,21–26), zachovávat věrnost v manželství (5,31–32), nemstít se za utrpěné bezpráví (5,38–42).“¹⁷³ Láska k nepříteli

¹⁶⁸ Srov. *Bible a morálka* 121.

¹⁶⁹ Tamtéž 122.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž 122.

¹⁷¹ Srov. tamtéž 124.

¹⁷² Srov. tamtéž 127–130.

¹⁷³ Tamtéž 131.

se stává pro Ježíšova učedníka posledním projevem morálky vedoucí k jeho dokonalosti. Na konci bude člověk souzen podle toho, jak lásku, milosrdenství, odpuštění a spravedlnost ve svém každodenním životě uskutečňoval.

Vrcholný příklad komunitního rozměru spravedlnosti nám ukázal sám Ježíš Kristus ve své oběti na kříži, kdy se obětoval pro druhé a ospravedlnil tak celé lidské pokolení. Na základě víry v Ježíše Krista je nám připočtena Ježíšova spravedlnost i jeho postavení před Bohem. Křesťanské společenství se má na své cestě k dokonalejší spravedlnosti vyznačovat, po vzoru Ježíše Krista, smířením a odpuštěním (Mt 5,21-26), je tedy založeno na lásce. Tato láska má svou podstatu v životě Nejsvětější Trojice a projevuje se dynamickou silou Ducha svatého.¹⁷⁴

Komunitní rozměr je vlastní též filozofické spravedlnosti. Její specifickou vlastností je, že pořádá vztah k druhým lidem a uspořádává mezilidské vztahy. Všeobecná spravedlnost podle Aristotela spočívá v konání dobra ve vztahu ke společenství. Společný život lidí přináší, že si lidé mezi sebou stále něco dluží a navzájem si to splácejí. Rovnováha se tak stále porušuje a obnovuje. Úkonem spravedlnosti je právě toto napravování a splácení povinného mezi lidmi.

3.2.5. Finalita

V Ježíšově zmrtvýchvstání spočívá naděje na budoucí život s Bohem, z ní pochází motivace pro hledání Boží vůle a pro její uchopení jako normy vlastního jednání.¹⁷⁵ Saduceové v Ježíšově době vzkříšení mrtvých popírali. Ježíš ho však svým velikonočním tajemstvím stvrzuje. Příčinu omylu saduceů vidí v jejich neznalosti Boha. Živý vztah k Bohu, který lidi stvořil, představuje cíl lidského života a má určovat lidské jednání. Věrnost Otci je základem veškerého Ježíšova konání i utrpení. Tato věrnost vlastnímu poslání je také důvodem, proč Ježíš neustoupí žádnému lidskému tlaku. Od svých učedníků očekává věrné následování na cestě, kterou sám prošel.¹⁷⁶ Tuto cestu spatřujeme v blahoslavenstvích, která „vykreslují Ježíšovu tvář, charakterizují opravdový křesťanský život a odhalují člověku poslední cíl jeho jednání: věčnou blaženost.“¹⁷⁷ Ve svém horském kázání Ježíš říká, že do nebeského království vejde ten, kdo plní vůli jeho nebeského Otce, a ne ten, kdo mu jen říká Pane! (Mt 7,21).

V eschatologické perspektivě je tedy vůle Otce rozhodující normou pro vstup do Božího království. Bůh je ten, kdo přijímá člověka do životního spojení s ním, ale také z něj může člověka vyloučit.¹⁷⁸ Život ve věčném společenství se vzkříšeným Pánem určuje směr naší nynější existence. Zvláštní význam eschatologického rámce má příchod Krista. Církev tak musí neustále naslouchat Duchu, který ji povede k morálním rozhodnutím, jež budou ve shodě s Kristovým příchodem v dějinách.¹⁷⁹ Tento Kristův příchod se bude vyznačovat přemožením a zničením všech sil zla. Církev, která stojí po boku Kristově, usiluje o přemožení zla a posílení dobra. Zlo a jeho útlak tak pomine

¹⁷⁴ Srov. tamtéž 135.

¹⁷⁵ Srov. *Bible a morálka* 136.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž 138.

¹⁷⁷ Kompendium KKC 360.

¹⁷⁸ Srov. *Bible a morálka* 138.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž 143.

i díky jejímu úsilí.¹⁸⁰ Křesťané tedy mají odvážně prosazovat Kristovy hodnoty, až do jeho příchodu.

Lidský život se vztahuje v prvé řadě k přítomnosti. Iluze založená na přítomnosti však často vede k úniku do stále většího konzumismu.¹⁸¹ „Pokud nemůžeme doufat v nic víc než v to, co je bezprostředně na dosah, a v to, co nám jako naději poskytují vládnoucí politické a hospodářské moci, bude náš život brzy zbaven naděje.“¹⁸² Je nezbytné vytvořit hierarchii hodnot a zaměřit svůj život na vzkříšeného Pána, který se nachází ve skrytu každodenního života.¹⁸³

3.2.5.1. Finalita biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické

Finalita biblické spravedlnosti spočívá v dosažení spravedlnosti Božího království, které má být cílem života každého člověka (srov. Mt 6,33). „Hledat království Boží a jeho spravedlnost“ znamená jednat podle Božích požadavků. Tyto požadavky Ježíš vyhledává například ve svém horském kázání. K cestě do Božího království nám Ježíš předkládá svá blahoslavenství (Mt 5,3–12). Boží vůle ovšem nespočívá ve striktním dodržování zákonných předpisů, ale v lásce, v sebedarování se celého člověka službě smíření mezi lidmi. V bezmezné lásce Ježíšových následovníků se nová spravedlnost Božího království stává přítomností. Taková etika je dostupná všem, ne jen znalcům Zákona.

Ježíšovo království spočívá ve spravedlnosti, pokoji a radosti, jaké dává Duch svatý (srov. Řím 14,17). Na Ježíšovi samotném, na tom, jak přistupoval k lidem, spatřujeme dokonalejší spravedlnost. Tam, kde se mezi lidmi uskutečňuje tato spravedlnost plná milosti, je cítit blízkost Božího království. Příslušnost k Božímu království vyžaduje usilovat o spravedlivý řád, pro nějž jeho Vykupitel zemřel a pro nějž on sám den za dnem pracuje, dokud se nezavrší.¹⁸⁴ Kristův druhý příchod bude znamenat příchod Božího království v jeho plnosti a nastolení spravedlnosti. Ten, kdo si je vědom své malosti a hříšnosti a kdo přistupuje k Bohu s pokorou, bude ospravedlněn (srov. Lk 18,9-14). „Bůh se staví proti pyšným, ale pokorným dává milost“ (Jak 4,6).

Finalita filozofické spravedlnosti spočívá v tom, že vede k dosažení *eudaimonie* – blaženosti, štěstí, blahobytu. Jde o dosažení nejvyššího dobra. *Eudaimonie* je činnost v souladu se zdatností. Ctnosti jsou nezbytným předpokladem šťastného života. Určují výtečný stav lidské duše, což pro člověka znamená dobrý a šťastný život. Obecná spravedlnost je podle Aristotela souhrnem těchto ctností. Jednáme spravedlivě, když prosazujeme nějaké ctnosti ve prospěch druhých nebo společenství. Spravedlnost není pouhým prostředkem k dosažení štěstí nebo blaženosti, ale je jeho konstitutivní součástí.

3.2.6. Rozlišování

Všechna morální pravidla, která se v Písmu svatém nacházejí, nelze vidět na stejné úrovni. Rovněž nemají stejnou hodnotu ani všechny příklady morálky v Písmu uvedené. Je nutné odlišit základní, všeobecně zavazující požadavky od pouhých rad nebo

¹⁸⁰ Srov. tamtéž 145.

¹⁸¹ Srov. tamtéž 147.

¹⁸² BENEDIKT XVI. *Encyklika Spe salvi: O křesťanské naději*. Praha: Paulínky, 2008, 35.

¹⁸³ Srov. *Bible a morálka* 147.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž 148.

předpisů určitých etap duchovního vývoje.¹⁸⁵ Aby se mohl vytvořit správný morální úsudek inspirovaný Písmem, je nutná kritická četba textů. Z literárního postavení určitých textů v oblasti morálky vyplývá jejich zvláštní autorita, což lze ověřit na Desateru a horském kázání. Texty blahoslavenství jsou základem Starého i Nového zákona, a jejich prvořadé místo jim tak dává nejvyšší autoritu.¹⁸⁶ „Má-li se dnes nějaké morální rozhodnutí založit na normách daných Biblií, je třeba věnovat zvláštní pozornost těm normám, které jsou podepřeny určitým teologickým základem nebo zdůvodněním.“¹⁸⁷ Exegeze rozbořen kulturního pozadí může určit, zda je některá biblická norma aplikovatelná na dnešní situaci, či ne.¹⁸⁸

Společenství je místem morálního rozlišování. V celkovém pohledu Písma je důležité vzít v úvahu také postupné zjemňování morálního svědomí. Ve Starém zákoně Mojžíš vystupuje jako prostředník, který předkládá otázky společenství Hospodinu a sděluje výsledné zákony jako odpověď lidu. Pokud jde o rozlišování církve, máme v Novém zákoně text Sk 15,1–35 týkající se obřizky pohanů, kteří se rozhodli pro křesťanství. Prozíravé rozhodnutí tohoto problému se vyznačuje třemi složkami: společnou cestou, hledáním řešení a rozhodnutím. Rozlišování se zde opírá o kolektivní svědomí osvětlené Duchem svatým.

Osobní svědomí je v rozlišování dalším důležitým činitelem. Pavel ukazuje příklad rozlišení na problému, zda mohou křesťané požívat maso zasvěcené modlám, které se prodává na trhu (1 Kor 8,1–11,1). Pavel odpovídá, že modly nic neznamenaají, takže jíst toto maso nemá samo o sobě žádnou morální kvalitu. Věřící má však také nezczizitelné právo na svrchovanou svobodu. Člověk se ovšem může zřici svého práva a usměrnit své jednání s ohledem na slabé svědomí druhých, čímž se vyvaruje pohoršení. Kdo tedy jí uvedené maso bez ohledu na druhé, nehřeší proti víře, ale proti lásce. Morální rozlišování věřících má duchovní povahu a hlavním tématem je zde utváření svědomí. Toto rozlišování je osobní, a proto je svědomí v katolické morálce rozhodující instancí.¹⁸⁹ Pokud moudrý člověk naslouchá mravnímu svědomí, může slyšet mluvit Boha.¹⁹⁰ Věřící člověk je při výchově svého svědomí povinen porovnávat vlastní rozlišování s rozlišováním těch, kdo nesou odpovědnost za společenství.¹⁹¹ Pro utváření svědomí je důležité odstranit vnitřní zaujatost proti mravním požadavkům a vnímat hodnoty pravdy a dobra.¹⁹² Jestliže správné svědomí začne převládat, ustupuje člověk od své libovůle a snaží se podříditi objektivním mravním normám.¹⁹³

3.2.6.1. Rozlišování biblické spravedlnosti a spravedlnosti filozofické

Správné rozlišování ve věcech spravedlnosti vycházející z Písma svatého se taktéž odvozuje od utváření svědomí člověka. Citlivé svědomí reaguje na jakékoli vychýlení od správného směru a na každé chybné jednání. Takovéto citlivé svědomí mají lidé, kteří se zasazují o spravedlnost a pokoj, jelikož cítí sounáležitost s chudými,

¹⁸⁵ Srov. *Bible a morálka* 150.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž 151.

¹⁸⁷ Tamtéž 151

¹⁸⁸ Srov. tamtéž 151.

¹⁸⁹ Srov. tamtéž 152-154.

¹⁹⁰ Srov. KKC 177.

¹⁹¹ Srov. *Bible a morálka* 154.

¹⁹² Srov. *Život z víry*, s. 97.

¹⁹³ Srov. GS 16.

nemocnými a utlačovanými. Jedná se o vyzrálé svědomí.¹⁹⁴ Člověk, který má správný vztah k Bohu a k druhým lidem, je schopen správně rozlišovat v oblasti spravedlnosti, neboť spravedlnost má také společenský rozměr. Zde můžeme opět užít Ježíšova podobenství o dělnících na vinici (Mt 20,1–16), které lze přenést i do současnosti. Křesťané, o nichž se předpokládá, že usilují o správný vztah k Bohu a k bližnímu, se tedy nebudou znepokojovat nad tím, že dělníci, kteří v podobenství pracovali jen hodinu, dostali zapláceno stejně jako ti, kteří pracovali celý den. Správné rozlišení je totiž vede k tomu, že Boží spravedlnost neexistuje bez milosrdenství.

V rozlišování z filozofického pohledu je, podle Aristotela, důležitá rozumová ctnost frónésis, která se vyznačuje správným usuzováním v konkrétních případech. Bez ní nelze uplatňovat žádnou ctnost charakteru, a tudíž ani spravedlnost, která je souhrnem všech ctností. Rozvažování je aktivitou frónésis. Ctnost charakteru, a tím pádem i spravedlnost, se získá cvičením v jednání, které je charakteru přiměřené. Spravedlivý bude ten, kdo spravedlivě jedná, rozvážný ten, kdo rozvážně jedná. Konání formuje charakter, proto má smysl cvičit se ve správném jednání. Úsudek hraje v životě ctnostného člověka nepostradatelnou úlohu, což neplatí o člověku, který se řídí pouze zákony nebo pravidly, takový člověk nebude schopen morálního rozlišování. To znamená, že rozlišování v otázkách spravedlnosti je schopen činit především člověk spravedlivý.

¹⁹⁴ Srov. *Život z víry*, s. 99.

4. Etika ctností

V této kapitole bych chtěla pojednat o tom, jak tedy má vypadat křesťan, který touží být jako Ježíš Kristus. Jak má hladovět a žíznit po spravedlnosti ve svém každodenním životě, aby nakonec vešel do Božího království. Z exegetického rozboru v první kapitole vyplývá, že ten, kdo lační a žízni po spravedlnosti, se snaží, aby jeho život co nejdokonaleji odpovídal Boží vůli. Láska k bližním a potažmo láska k Bohu představuje základní kritérium tohoto jednání.

4.1. Pýcha jako zdroj všeho zla

Ježíš poukazuje ve svém horském kázání na to, že spravedlnost jeho učedníků má o mnoho převyšovat spravedlnost zákoníků a farizeů (Mt 5,20). Farizeové striktně dodržovali předpisy židovského zákona, a měli tak dojem, že jsou dokonale zbožní a nemůže jim být nic vytýkáno. Ježíš však toto jednání tvrdě odsoudil, protože ve skrytu jejich postoje se zrcadlila pýcha. Farizeové se často povyšovali nad obyčejné židy, a pokud došlo k přestoupení zákona, zaujímali vůči nim tvrdý postoj. Kristus nezavrhl učení zákona, on sám přišel zákon a Proroky naplnit, ale na první místo postavil lásku. Zákon totiž nemá smysl sám o sobě, ale musí přispívat k rozvoji lásky.

Pýcha, již lze nalézt u farizeů, se projevuje více či méně u každého člověka, také bohužel i u současných Ježíšových učedníků. Také my, křesťané, někdy zaujímáme vůči druhým tvrdý postoj, pokud se jedná například o přestoupení některého přikázání Desatera. Neznáme okolnosti, které vedly člověka k takovému činu, nevidíme do jeho srdce, co prožíval a jak se cítil, a přesto jsme schopni ho odsoudit. Pyšný člověk nepřináší pokoj a lásku do mezilidských vztahů, ale je spíše zdrojem napětí. Nesnese oprávněnou kritiku od ostatních lidí a sám není sebekritický. Nedokáže vůči sobě zaujmout pravdivý postoj. Vlivem pýchy také člověk často hledá chyby u druhých lidí a obviňuje je ze svých případných neúspěchů. Někteří lidé v dnešním světě záměrně konají zlé skutky a působí utrpení druhým lidem. I křesťané mnohdy ztrácejí morální zábrany a projevuje se u nich touha po momentálním uspokojení.

Zlo, které se projevuje ve veřejném životě, má svůj základ v pýše jednotlivých lidí. Pýcha je patrná například i na politické scéně našeho národa a odráží se negativně v celém společenském životě. Nejhorší druh pýchy je však pýcha ve vztahu k Bohu, kdy začneme Boha obviňovat, že je příčinou našeho neštěstí. Vycítáme Bohu, že lidé nevěřící, kteří si neplní žádné náboženské povinnosti, mají lepší život a daří se jim lépe než nám.

4.1.1. Pokora jako opak pýchy

Abychom se naučili milovat Boha a lidi, musíme na prvním místě odstranit ze svého života neřest, která je už od počátku světa příčinou veškerého zla a nelásky. S pohledem upřeným na Ježíše Krista se musíme učit pokoře, která je opakem pýchy. Pokorný člověk totiž poznává pravdu o sobě samém a pravdu o Bohu. Jde tedy o to, aby člověk pravdivě poznal své povahové rysy a aby se snažil negativní vlastnosti potlačovat a pozitivní rozvíjet. Člověk pokorný bývá zpravidla také pokojný. Je tedy třeba naučit

se pokojně a trpělivě řešit různé nepříjemné životní situace a věci, které změnit nelze, s pokorou přijmout. Prohloubením pokory člověk poznává, že je Božím obrazem, a že má tak v očích Božích nesmírnou hodnotu. Tuto hodnotu je schopen vidět i v ostatních lidech bez rozdílu. To znamená, že u druhých lidí nehledá jenom chyby, nekritizuje je a nesoudí.

Cestou pokory však člověk nemůže kráčet jen z vlastních sil, spolupráce s Boží milostí je nevyhnutelná. Pokora souvisí s vděčností. Pokud cítíme upřímnou vděčnost za vše dobré i zlé, co nás v životě potkalo, a za vše, co máme, stáváme se pokornými. Takovýto životní postoj nás vede k tomu, že nebudeme kdejakou složitější životní situaci považovat za problém, který nám ubírá vnitřní klid a pokoj. Krásným způsobem se pokora odráží v modlitbě sv. Bernadety:

„Milý Bože, děkuji Ti za celý svůj život. Za chudobu doma, kdy jsem se zřídka najedla dosyta, za prašivé ovečky, které jsem pásala, za starý mlýn, kde jsme bydleli, za pastoušku, za staré shnilé trámy na střeše, za ty, kdo mě pronásledovali, (...) za tvrdá slova pana faráře Peyramala, (...) za paměť, kterou jsem nikdy neměla, za mou nevědomost a hloupost, díky. Díky Tobě, můj Bože, žes mě napojil hořkostí, ale i za příliš něžné srdce, které jsi mi dal a které to tak potřebovalo! Za všechn tvrdý chléb pokořování, děkuji Ti ze srdce, můj Bože. (...) Za všechny nemoci, za mé hnisající rány. (...) Za poušť a vnitřní prázdnotu. (...) Za všechno i za to, že jsi daleko i blízko.“

Děkovat takovýmto způsobem může opravdu jen člověk, který je zcela naplněn Boží milostí. Musíme se tedy naučit děkovat za maličkosti a za věci, které se nám zdají být samozřejmé. Děkovat za nepříjemné a zlé věci, které se v životě stanou, je pro každého člověka těžké. Rovněž zde se musí začít u maličností. Můžeme poděkovat například za to, že jsme nestihli autobus do zaměstnání a můžeme jít pěšky, nebo za to, že naše děti celý den zlobily, a můžeme se tak cvičit v trpělivosti. Obtížnější už bude například děkovat za to, že jsme přišli o práci, když musíme živit celou rodinu. Je dobré, když i v této situaci se člověk dokáže na věc podívat z jiného pohledu a poděkovat za to, že vůbec nějakou práci měl a že bude mít příležitost na sobě pracovat při hledání nového místa. Je dobré mít na paměti, že nic se neděje bez Božího vědomí. Pokorný člověk tak začne milovat život se vším, co k němu patří, a varuje se toho, aby si stále na něco stěžoval. Vytváří si respekt k druhým lidem.

4.2. Milosrdenství

Z Ježíšova jednání je patrné, že spravedlnost není možná bez milosrdenství. Tato skutečnost je nám odhalena zvláště v jeho vrcholné oběti na kříži, kde se spravedlnost s milosrdenstvím prolíná. Křesťan tudíž nemůže spravedlnost a milosrdenství oddělovat. „Ve Starém zákoně to možné bylo, ale v tajemství kříže už nikoli.“¹⁹⁵ To, že spravedlnost úzce souvisí s milosrdenstvím, vidíme i ze samotného textu blahoslavenství, kdy blahoslavenství „milosrdných“ (Mt 5,7) bezprostředně navazuje na blahoslavenství těch, kdo „lační a žízňají po spravedlnosti“ (Mt 5,6). V Boží spravedlnosti se zrcadlí Boží řád, ale také řád, který vytvořili lidé, pokud s Božím řádem není v rozporu. Člověk totiž má dokončit a završit dílo, které Bůh započal. A tak

¹⁹⁵ PHILIPPE, Marie-Dominique. *Blahoslavenství jako lék*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 81.

můžeme říci, že součástí tohoto blahoslavenství je nejen spravedlnost Boží, ale i lidská. Jde o spravedlnost Boží, která je uskutečňována skrze spravedlnost lidskou.¹⁹⁶

4.2.1. Almužna

Ve své horské řeči Ježíš uvádí tři skutky zbožnosti, které nám pomáhají na cestě do Božího království: modlitba, almužna a půst (Mt 6,1–18). Zde bych se chtěla několika slovy zmínit o almužně jako projevu milosrdenství. Láska k bližním vyjádřená formou almužny se považuje za podstatnou křesťanskou ctnost, nemusí se však vždy jednat o formu finančního daru. V dnešní době jsme svědky pořádání různých sbírek a charitativních akcí na rozličné účely. Většina lidí přispívá na nejrůznější konta, aniž by si ověřila původce a zdroj těchto sbírek. Častokrát se již v minulosti ukázalo, že finanční prostředky byly mnoha podvodníky zneužity. A tak by měl křesťan při dávání almužny projevit převážně ctnost prozíravosti, rozumnosti a rozvahy (opatrnosti). Starý zákon nám též připomíná: „A miluje-li kdo spravedlnost, jejím dílem jsou ctnosti; ona vyučuje rozvaze a rozumnosti, spravedlnosti a statečnosti, nad které v lidském životě nic není prospěšnějšího“ (Mdr 8,7).

Almužna se stává příležitostí, jak projevit lásku k bližnímu. Musíme však moudře zvážit, zda darovanými penězi konkrétnímu člověku skutečně pomůžeme, nebo jen prohloubíme jeho krizi, ve které se nachází. Nesmíme se nechat vést falešným soucitem. Mnoho bezdomovců a lidí na ulici, kteří čekají s nataženou rukou, si za darovaný finanční obnos obstarají alkohol, cigarety a drogy. A zde nám křesťanům může být nápomocna Ježíšova řeč o posledním soudu, kdy otevírá „spravedlivým po své pravici“ vstup do Božího království a jako důvod uvádí: „Neboť jsem měl hlad, a dali jste mi najíst, měl jsem žízeň, a dali jste mi napít; byl jsem na cestě a ujali jste se mě, byl jsem nahý, a oblékli jste mě; byl jsem nemocen a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste ke mně.“ (Mt 25,35–37) Můžeme si všimnout, že nikde Ježíš neuvádí, že jsme mu dali peníze. A tak by milosrdenství projevené formou almužny mělo zahrnovat zcela konkrétní pomoc, například dát potřebnému člověku něco k jídlu, přivolat mu zdravotní službu nebo ho odvést do nemocnice, darovat mu nějaké ošacení, pomoci mu sehnat nějaký azylový dům nebo stacionář, a podobně. Samozřejmě vždy záleží na konkrétní situaci, kterou bychom měli ve svém svědomí zvážit.

4.2.2. Zástupné utrpení

Pokud člověk ve svém životě přijme, třeba i nerad, utrpení, které jej potkalo, prohlubuje tak svou víru a zdokonaluje charakter. Zde bych chtěla uvést jednu věc, která, podle mého názoru, není mezi běžnými křesťany tak častá, ale ukazuje na velikost milosrdné lásky člověka. Jedná se o zástupné utrpení. K tomuto tématu mě přivedla jedna žena žijící zasvěceným životem, která mi vyprávěla, že členové společenství, k němuž patří, se modlí k Pánu Ježíši za lidi, kteří v různých částech světa trpí depresí nebo uvažují o sebevraždě. Ve svých modlitbách Krista žádají, aby utrpení těchto lidí vložil na jejich ramena. Jak sama tato žena uvedla, zanedlouho pocítí příznaky těchto duševních onemocnění na svém těle a tyto příznaky opět za několik dní odezní. Zástupné utrpení je veliký skutek lásky a milosrdenství, jenž také vyžaduje od lidí, kteří ho činí, obrovský kus odvahy. Lidé s těžkými depresemi totiž prožívají nesmírné duševní trýznění a smutek a rovněž tak lidé, kteří si chtějí vzít život, protože upadli do zoufalství a nevidí

¹⁹⁶ Srov. tamtéž 83.

ve svém životě jiné východisko. Člověk, který dobrovolně a z lásky na sebe bere kříž druhého, aby mu ulehčil, naplňuje spravedlnost, kterou od nás Bůh žádá, a otevírá se mu tím vstup do Božího království.

4.3. Odpuštění

Ježíš jako člověk bez hříchu byl nositel veškeré ctnosti a vynikal mocí odpouštět hříchy. V modlitbě Páně, kterou předal při své horské řeči učedníkům a jež je dodnes základní modlitbou křesťanů, prosíme nebeského Otce o odpuštění našich vin a zároveň vyznáváme, že sami odpouštíme našim viníkům. Opravdu umíme odpouštět? A musíme skutečně odpustit každému?

V odpuštění nejde o potrestání toho, kdo nám ublížil, ale o smíření, o obnovení pokoje a zastavení zla. Bůh nám odpustil, a proto i my máme svým bližním odpouštět. Odvrátit se od Božího odpuštění znamená odmítnout Boží milost. Možná je snazší odpustit jeden velký prohřešek než opakované provokace ze strany druhého člověka. Křesťan se musí ze všech sil snažit, aby ze svého srdce vymýtil touhu po pomstě a nenávisť vůči viníkovi. Někdy je to opravdu hodně těžké, zvláště když například dojde k úmrtí milovaného člena rodiny, které zavinila druhá osoba. Křesťan tak může svou bolest předložit Bohu a ve své modlitbě žádat o sílu k odpuštění, kterou zpočátku nedokáže najít. Důležité jsou dvě zásadní věci. Zaprvé chtít odpustit a mít o to neustálou snahu. To, že to prozatím nejde, je dobré předložit Bohu. A zadruhé bránit se tomu, abychom toho, kdo nám ublížil, soudili. Soud musíme v každém případě přenechat Bohu. Toho se křesťan musí vyvarovat.

Odpuštění může být během na dlouhou trať, ale křesťan, který se touto cestou, po vzoru Ježíše Krista, nevydá, do Božího království nedojde. Můžeme si být jisti, že pokud se o odpuštění upřímně snažíme, Bůh nám dá milost, abychom to dokázali. Důležité je také nepropadnout sebelítosti a v modlitbě prosit Boha o uzdravení našich zranění. Může však nastat situace, kdy člověk je svým utrpením natolik vyčerpán, že modlitby není schopen. V takovém případě může požádat ostatní věřící nebo nějakého kněze, aby se s ním nebo za něj pomodlili. Ti jej nemohou odmítnout, neboť svatý Pavel v 1 Kor 12,26 říká: „Trpí-li jeden úd, trpí s ním všechny ostatní údy.“ Když tedy jeden křesťan prožívá bolest, druhým to nemůže být jedno.

Máme opravdu odpustit každému? O odpuštění tomu, kdo nás o to prosí, není pochyb. A co těm, kteří neprosí? Můžeme se podívat na Kristova slova v Lukášově evangéliu, která pronesl při svém křížování: „Otče, odpusť jim, vždyť nevědí, co činí“ (Lk 23,34). Bůh vidí do srdce člověka a zná přesně okolnosti, které vedly k jeho špatnému jednání. My však do srdcí druhých lidí nevidíme a většinou ani okolnosti jejich jednání nám nejsou známy. Můžeme se tedy jen domnívat, zda člověk ví nebo neví, co činí. Co třeba pochody neonacistů v ulicích našich měst, jejichž účastníci veřejně propagují zlo a násilí, vědí, co činí? Máme jako křesťané opravdu odpustit i tomu, kdo o to nestojí a je schopen páchat zlo dál? Názory různých křesťanů se liší. Někteří se odvolávají na Písmo svaté na text Lk 17,3–4, kde Ježíš říká, že máme svému bratru odpustit pokaždé, když se na nás obrátí a bude svých činů litovat. Někteří křesťané tak tvrdí, že kdybychom odpustili člověku, který svých zlých skutků nelituje a koná je vědomě dál, tolerujeme tím zlo, které páchá. V Mt 18,21–22 se však Petr Ježíše táže, kolikrát má svému bratru odpustit. Nehovoří zde o tom, že viník o odpuštění žádá a svého činu lituje. Ani Ježíš ve své odpovědi neuvádí žádnou podmínku odpuštění. Když tedy Bůh

neklade žádnou mez, neměli by si ji klást ani lidé. Ti, kdo si hranice v odpuštění druhým lidem kladou, staví tak hranice Bohu, aby jim samým mohlo být odpuštěno.¹⁹⁷

Odpouštíme proto, aby se v našem srdci neusadilo zlo, abychom si neuzavřeli vztah k Bohu. Požadavek spravedlnosti zahrnuje lásku k Bohu a k bližnímu. Bez odpuštění však tato láska není možná. Tím, že dokážeme odpustit člověku, který se vůči nám vědomě a třeba i opakovaně dopouští bezpráví, dokazujeme opravdovou lásku k Bohu, jelikož dosáhnout takového odpuštění bývá věc nesmírně těžká. Neznamena to, že když viníku odpustíme, schvalujeme jeho zlé konání. Hříšníka a hřích musíme oddělovat. Hříšníka se musíme naučit milovat a hřích nenávidět. Soudit hříšníka však bude Bůh, to nepatří do lidské kompetence. Samozřejmě je nutné, aby v rámci spravedlnosti viník napravil škody hříchem spáchané.

Nám všem Bůh odpustil, smrtí Ježíše Krista jsme před Bohem ospravedlněni. „Bůh totiž ve své shovívavosti promíjel hříchy, které byly páčány v dřívější době, aby nyní projevil svou (spásnou) spravedlnost a ukázal, že sám je spravedlivý a že ospravedlňuje toho, kdo má víru v Ježíše Krista“ (Řím 3,26). Naše hříchy byly připočteny Kristu a na náš účet byla připočtena Kristova spravedlnost. Záleží už na každém z nás, jak s touto milostí ospravedlnění naložíme. Snad nedopustíme, aby Kristova krev byla pro nás vyлита nadarmo a abychom si tak znemožnili vstup do Božího království.

Ježíš však upozorňuje na jeden hřích, který nemůže být nikdy odpuštěn. Jedná se o rouhání proti Duchu svatému (Mt 12,31–32; Mk 3,28–29). To znamená, že jde o přičítání Ježíšovy moci ďábelským silám a ne Duchu svatému. Když někdo vědomě a zatvrzele odpírá poznané pravdě, kterou přinesl Kristus v Duchu svatém, a v nekajícnosti vytrvá až do konce, bude zatracen.¹⁹⁸ Člověk, který je v zajetí tohoto hříchu, nepřijímá Ježíše Krista jako svého Spasitele a po jeho odpuštění netouží. Máme tedy druhým lidem odpouštět jejich provinění, ale zároveň sami musíme druhé, jimž jsme ublížili, prosit za odpuštění. Svými každodenními hříchy zraňujeme Boha, kterého bychom na prvním místě měli žádat o odpuštění, a proto by každý křesťan měl pěstovat ctnost kajícnosti, bez které není cesta k naplnění spravedlnosti možná.

4.3.1. Kajícnost

V případě kajícnosti můžeme mít před očima starozákonní postavu krále Davida. Hřích, kterého se dopustil před Bohem, byl velmi závažný. Tíže tohoto hříchu jej poznamenala natolik, že ji pocítil na svém tělesném zdraví i na duchu. I jeho blízcí se od něho vzdálili. V Žalmu 38 jsme svědky Davidova hlubokého utrpení, modlitba tryskající z jeho srdce, již pronáší na pokraji zoufalství, je namířena k Hospodinu, ve kterém vidí svou jedinou naději a záchranu. Jeho svědomí bylo stále citlivé, takže pocíťoval svou vinu až do morku kostí. David se přiznává ke své nepravosti a svého hříchu se leká, činí dokonalé pokání. Prosí o odpuštění a vidí záchranu v Boží dobrotě, zcela se tak podřizuje Božímu soudu. „Zkroušený duch, to je oběť Bohu. Srdcem zkroušeným a zdeptaným ty, Bože, nepohrdáš!“ (Žl 51,19) Na příkladu krále Davida je opět vidět, že šťastný život člověka je závislý na respektování Božího řádu, to znamená na dodržování mravních i přírodních zákonů ustanovených Stvořitelem.

¹⁹⁷ Srov. HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina*, s. 298.

¹⁹⁸ Srov. *Nový zákon*, s. 63.

Ctnost kajičnosti však musí provázet celý život člověka, nejedná se jen o jednotlivý skutek pokání, který křesťan vykoná například při svátosti smíření o Velikonocích, a to ještě většinou proto, aby splnil svou povinnost, a ne aby se s Bohem smířil. Jedná se tedy o trvalou změnu ve smýšlení a postoji člověka. Člověk se s vinou vyrovnává různým způsobem. Někdo ji zcela odmítne, někdo ji potlačuje a někdo ji vyzná. Ten, kdo svou vinu odmítá, se postupně stává necitlivým a nespravedlivým vůči druhým, uzavírá se do sebe a zatvrdí se ve svém srdci. Pokud jde o křesťana, může se tato zatvrdelost projevit i ve vztahu k Bohu. Není-li tento stav vyléčen účinnou lítostí a Božím odpuštěním, může to pro takového člověka mít katastrofální důsledky vzhledem k věčné spáse. Člověk, který potlačuje svou vinu, se ji často snaží přenést na někoho jiného a zabývá se chybami ostatních, aby odvedl pozornost od svých prohřešků.

Jak tedy pěstovat trvalou kajičnost? Nejprve si musíme uvědomit a přiznat, že jsme hříšníci a že prožít život bez poklesků a chyb není možné. Jestliže se dopustíme prohřešku, neměli bychom se obviňovat ani omlouvat, ale musíme si pravdivě přiznat, že jsme se provinili. Křesťan si má uvědomit, že Bůh nás přijímá s našimi poklesky a špatnými sklony a miluje nás takové, jací jsme. Je to on, kdo nám již dávno odpustil, tudíž my sami si máme odpustit. Bůh miluje hříšníka, ale hřích nenávidí. Svou vinu samozřejmě musíme před Bohem s lítostí vyznat. K posilování kajičnosti může pomoci, když ve chvíli ticha s Kristem procházíme křížovou cestu nebo alespoň jedno zastavení a uvědomíme si, že jsme to my osobně, kdo mu uštědřil svým hříchem další krutou ránu při bičování nebo políček do tváře nebo se mu vysmíval a plival na něj. Když si toto křesťan ve svém nitru dokáže propojit, začne si postupně dávat pozor na to, jak v každodenním životě jedná s druhými lidmi a jaký postoj tak zaujímá ve vztahu k Bohu. Zpytovat svědomí a projevovat lítost nad spáchanými hříchy však musí praktikovat pravidelně, rovněž také snažit se o polepšení a nápravu, jen tak může růst ve ctnosti kajičnosti. Lidé s touto ctností přinášejí pokoj a světlo do mezilidských vztahů. Posláním Ježíšových učedníků je být světlem světa (Mt 5,14).

4.4. Dokonalost

Ježíš ve svém horském kázání říká učedníkům: „Vy však buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5,48). Křesťan se tedy má stát dokonalým, svatým, spravedlivým jako Bůh. Má si osvojit Boží způsob jednání s druhými lidmi. To znamená se všemi lidmi jednat s láskou. Ježíš také poukazuje na zlaté pravidlo (Mt 7,12), podle kterého se máme řídit ve vztahu k ostatním lidem, a žádá nás, abychom zlo přemáhali dobrem.

Máme se tedy denně posvěcovat, abychom nesešli z cesty vedoucí do Božího království. To znamená, že musíme odstraňovat překážky, které se nám staví do cesty. Těmito překážkami je všechno, co odvádí naši pozornost od Ježíše Krista a čemu přikládáme v životě větší důležitost. Tato cesta musí být cestou poslušnosti, protože dokonalou poslušností vynikal sám Kristus. Poslušnost vede ke spravedlnosti (Řím 6,16). Křesťan se má řídit příkázáními, které obsahují morální a duchovní zásady a jsou projevem Boží spravedlnosti a lásky. Bez poslušnosti těmito příkázáním není cesta do nebeského království možná. Od všech křesťanů je tedy vyžadována mravní dokonalost. Každý je povinen v životě konat to nejlepší, čeho je schopen, a s pomocí Ducha svatého usilovat o svatost svého života.

4.4.1. Obrácení

První, co tedy člověk na cestě k dokonalosti musí ve svém životě učinit, je skutečné obrácení, vykročení ke Kristu. To, že chodíme do kostela, pro naši spásu nestačí. Když se člověk snaží o skutečné obrácení, poznává, co je dokonalé a svaté a co je vlastně vůle Boží, jako základní kritérium pro naplňování spravedlnosti. Tehdy poznává, po jaké spravedlnosti má opravdu lačnět a žíznit. Obrácení je základem skutečného křesťanského života. Jestliže se člověk chce obracet, musí poznat své nedostatky a chyby, a to především ty nejzávažnější. Proto je důležité prosit Ducha svatého o poznání vlastních chyb. Mnohdy nám naše chyby ukazují i naši blízcí v rodině nebo na pracovišti. Neměli bychom tedy nad tím jen tak mávnout rukou nebo to brát jako útok na svou osobu.

Pro obrácení se tedy člověk musí skutečně rozhodnout a poté na něm celý život pracovat. Nevyhne se pravděpodobně tomu, že bude stále znovu upadat do dřívějších chyb. Nesmíme se nechat odradit nezdarem, ale pokračovat dále a stále projevovat dobrou vůli v obrácení. Bůh nás na této cestě posílí. Důležité je odkrýt své hlavní chyby a zaměřit se na jejich odstraňování. Některým lidem se tato cesta zdá složitá, protože vyžaduje značné úsilí a sebezapření, a tak se například zaměří na činnosti, které jim velké potíže nečiní. Například začnou více přispívat na charitativní účely nebo se více modlí. Konání této bohublé činnosti je samo o sobě v pořádku, ale pokud nepřinese „ovoce“, nejedná se o skutečné obrácení. Člověk například může navštěvovat nějakou modlitební skupinu, kde vystupuje zbožně, klidně a laskavě, ale při svém návratu domů začne například jednat podrážděně se svou ženou nebo je netrpělivý vůči dětem. Je tedy důležité věnovat se opravdovému obrácení, které se pozná podle účinků.

Někteří lidé se pro obrácení lehce rozhodnou, ale činy se brzy vytratí. Je tedy vhodné malými denními úkony projevovat dobrou vůli, která nás dovede společně s milostí Boží k vytvoření a posilování pevné vůle. Jestliže nechceme dělat ani tyto drobné činnosti z lásky k Bohu, pak si nemůžeme namlouvat, že usilujeme o obrácení, ale musíme si pravdivě přiznat svou lenost a nezájem. To, že děláme spoustu náboženských činností, je sice hezké, ale pokud nepřinesou žádné dobré „ovoce“, je to známkou toho, že jsme své osobní obrácení zanedbávali a směrem ke Kristu jsme ve skutečnosti nevykročili. Mohli bychom nakonec dopadnout jako učedníci, kteří v Ježíšově jménu prorokovali, vyháněli zlé duchy a dělali mnoho divů, ale Kristus jim v den posledního soudu řekne, že je nezná (Mt 7,22–23). Do Božího království vejde jen ten, kdo plní vůli nebeského Otce (Mt 7,21), což bez osobního obrácení není možné.

4.4.2. Respektování Božího řádu

Křesťané by tedy měli s láskou respektovat Boží řád, který Bůh stanovil, a dále cestou spravedlnosti budovat Boží dílo podle jeho vůle. I lidé nevěřící často tuší, že je potřeba respektovat nějaký morální řád, ale nemají čas o tom přemýšlet. Dnešní uspěchaná doba totiž člověka vede k tomu, že není schopen se na chvíli zastavit, neboť má spoustu práce a starostí. Hluk, který k nám doléhá z okolního světa a v našich domovech prostřednictvím televizních a radiových přijímačů, způsobuje, že člověk není schopen se na chvíli ve svém nitru ztišit a přemýšlet o svém životě. Hlas Boží je tak utiskován hlasem médií. Když však člověk Boží hlas přece jen zaslechne, začne se mu podvědomě bránit. Bohužel se to týká i křesťanů, kteří tak zůstali na své cestě k Bohu stát. Vidí často, že by museli změnit některé své názory, které léta zastávali a praktikovali, nebo

že by museli uskutečnit radikální životní změnu. Zdá se jim, že cesta k dokonalejšímu životu a životu ve spravedlnosti po vzoru Ježíšově je složitá a těžká, že by je to stálo mnoho sil, a tak Boží hlas ve svém nitru raději potlačí nebo něčím přehluší. Co tedy může takový křesťan dělat?

Křesťan, ale i každý jiný člověk, pokud nemá vypěstovanou pevnou vůli, může projevit alespoň dobrou vůli. Je potřeba začít u maličkostí, které by měl ovšem denně praktikovat. Je to cesta drobných obětí konaných z lásky k Bohu. Může se jednat například o to, že se usmějeme na člověka, kterého nemáme zrovna moc rádi, nebo v sobě zadržíme nějakou nevhodnou poznámku na účet našeho bližního, pomodlíme se za někoho krátkou střílnou modlitbou, sebereme papír pohozený na ulici a hodíme ho do odpadkového koše nebo si k obědu dáme o jeden knedlík méně než obvykle. Když člověk tyto oběti dělá z lásky k Bohu, začne mít dobrý pocit a postupně tak posiluje svou vůli. Je však nutné, aby konal věci, které jej příliš nebaví, potom se jedná o skutečnou oběť. Například člověku, který se rád modlí, nepřijde zatěžko pomodlit se jednu modlitbu navíc. Tento člověk však může mít problém třeba s uklízením, a tak by se měl zaměřit na tuto oblast.

Neustálou snahou o obrácení a respektováním Božího řádu se učíme lásce. Pro člověka na tomto světě je nejdůležitější to, aby na konci svého pozemského života měl co největší lásku. Ta totiž určuje velikost věčné blaženosti. Lásce se naučíme teprve tehdy, když povedeme tvrdý boj s vlastním já. Je to výsledek celoživotního vytrvalého úsilí. Jako křesťané máme o této lásce svědčit a máme ji žít. Láska provázela každý Ježíšův čin zde na zemi, tak i my máme po jeho vzoru konat vše s láskou. Duch svatý nás uschopňuje ke skutečné proměně života, pokud mu nestavíme překážky. Když v nás bude působit Ježíš Kristus, budeme konat tytéž skutky spravedlnosti a lásky a porosteme ke svatosti. „Boží spravedlnost je ve službách jeho svatosti, a Boží svatost, to není nic jiného než jeho nesmírná láska v celé své plnosti a čistotě. Spravedlnost této lásce slouží a vyjevuje ji.“¹⁹⁹

¹⁹⁹ PHILIPPE, Marie-Dominique. *Blahoslavenství jako lék*, s. 82.

Závěr

V úvodu své bakalářské práce jsem naznačila tři otázky, na které jsem hledala odpověď. První z těchto otázek zní: Co je obsahem pojmu spravedlnosti, o které Ježíš hovoří v tomto blahoslavenství? Obsahem pojmu spravedlnosti, o které Ježíš hovoří, je vlastně jednání podle Boží vůle neboli život ve svatosti. Ježíš ve své době kritizuje chování farizeů, jelikož ti vidí ve spravedlnosti pouze zachovávání předpisů mojžíšského zákona. Tento požadavek je nutno dodržovat, ale při naplňování Boží vůle to není požadavek výlučný. Tím nejdůležitějším přikázáním, které člověk má dodržovat, aby naplnil Boží vůli a tím i spravedlnost, je milovat se navzájem (srov. Jan 13,34). Zde nestačí se jen řídit literou zákona, ale uskutečňovat spravedlnost po vzoru Ježíše Krista. Ježíš sám dokonalou spravedlnost přináší, on svým životem zcela naplnil Boží vůli. Svou obětí na kříži nás ospravedlnil a uschoptil nás tak ke konání takové spravedlnosti, která nám otevírá vstup do Božího království, jež je cílem našeho života. Pojem spravedlnosti zde tak zahrnuje spásu člověka skrze Boží milosrdenství.

Další otázka, na kterou jsem ve své práci hledala odpověď, zní: Jak žije člověk, který touží po spravedlnosti? Takový člověk žije v poslušnosti Bohu a Božím přikázáním, jeho život se, jako život Kristův, vyznačuje neustálým odpuštěním a skutky milosrdné lásky. Snaží se o smíření mezi lidmi a má srdce otevřené pro každého. Spravedlnost Božího království tak tímto lidským jednáním vstupuje do přítomnosti. Život člověka, který touží po této spravedlnosti, není možný bez víry v Ježíše Krista, jehož pozemský život byl znamením bezpodmínečné lásky. Podle velikosti lásky, kterou člověk v životě uskutečňuje, bude jednou na konci časů souzen a bude buď označen za spravedlivého, nebo nespravedlivého.

Aby člověk byl schopen toužit po spravedlnosti a dokázal plnit Boží vůli, byl nejprve obdarován. Jde o dar Boží milosti, který si člověk nemůže nikdy zasloužit, nikdy ho nebude hoden. Se spravedlností tak souvisí ctnost zbožnosti, v níž jde o skutečný a niterný vztah člověka k Bohu, který se projevuje tím, že člověk Boha miluje celým svým srdcem a zve jej, aby byl živě přítomen ve veškerém jeho konání. Člověk, který touží po spravedlnosti, také správně vychovává a utváří své svědomí, aby mohl správně rozlišovat ve věcech spravedlnosti a Božích požadavků, a podle toho také v životě jedná. Citlivé svědomí totiž reaguje na každé chybné jednání, které se od spravedlnosti vzdaluje. Člověk, který vychovává své svědomí, má potom správný vztah k Bohu a k ostatním lidem. Nejen že koná skutky spravedlnosti navenek, ale je i spravedlivý. Vnější jednání koresponduje s jeho vnitřním smýšlením.

Člověk, který je obtěžkán svými hříchy, necítí duchovní hlad, a tudíž ani touhu po spravedlnosti. První věc, kterou tedy musí udělat, je očistit se od svých hříchů, aby tak odstranil překážky, jež brání živému vztahu mezi ním a Kristem. A tím se dostávám k poslední otázce: Jak lze prakticky uplatňovat tuto touhu po naplnění spravedlnosti v každodenním životě? Jelikož uskutečňování spravedlnosti není možné bez opravdové víry v Ježíše Krista, je v životě každého křesťana nutné, aby dokonale litoval svých hříchů, činil pokání a zpytoval své svědomí, aby tak udržoval svůj vztah ke Kristu stále živý, plný lásky a prostoupený Boží milostí. Člověk takto očištěný od svých hříchů je schopen uplatňovat touhu po naplnění spravedlnosti v každodenním životě. Je schopen z lásky ke Kristu neustále pracovat na svém obrácení a snažit se žít ctnostným životem.

Každodenními drobnými oběťmi z lásky k Bohu může křesťan projevovat dobrou vůli, a tím se postupně disponovat k vytrvalosti na cestě dobra a k uskutečňování spravedlnosti. Jedná se například o zadržení zlostného projevu nebo poděkování Bohu za nepříjemnosti, které nás potkaly během dne.

Bezpodmínečně nutné je naučit se odpouštět lidem, kteří nám ublížili. Není to vždy jednoduché, ale jedná se o zásadní věc. Důležitá je snaha o odpuštění. Křesťan má pamatovat na to, že je členem společenství církve, a pokud z nějakého důvodu odpustit nedokáže, může požádat některého člena společenství, k němuž má důvěru, aby mu v této záležitosti pomohl. Konkrétní pomocí zde může být například společná modlitba za usmíření.

Touhu po naplňování spravedlnosti také člověk uskutečňuje konáním milosrdných skutků. Milosrdenství má spoustu podob. Může se projevit soucitem s trpícím člověkem nebo například konkrétní finanční pomocí člověku v hmotné nouzi. Zde je však zapotřebí umět rozlišovat, abychom dobře míněnou pomocí bližnímu spíše neuškodili.

Uplatňování spravedlnosti se neobejde bez ctnosti pokory. Člověk usilující o správný vztah k Ježíši Kristu poznává pravdu o sobě samém a přijímá ji. Snaží se ve svém každodenním životě potlačovat své negativní vlastnosti a pozitivní rozvíjet, což však vyžaduje trpělivost, odhodlání a především spolupráci s Boží milostí. Pokorný člověk si uvědomuje svou důstojnost před Bohem a spatřuje ji i u ostatních lidí, na základě toho jedná v každodenním životě s druhými lidmi s úctou. Je schopen také denně děkovat Bohu za věci dobré i zlé.

Seznam použitých zkratk

Am – Kniha proroka Amosa
Dan – Kniha proroka Daniela
Dt – 5. kniha Mojžíšova (Deuteronomium)
Ef – List svatého apoštola Pavla Efezanům
Ex – 2. kniha Mojžíšova (Exodus)
Ez – Kniha proroka Ezechiela
Flp – List svatého apoštola Pavla Filipanům
Gal – List svatého apoštola Pavla Galat'anům
Gn – 1. kniha Mojžíšova (Genesis)
GS – Gaudium et spes
Iz – Kniha proroka Izaiáše
Jak – List svatého apoštola Jakuba
Jan – Evangelium podle Jana
1 Jan – 1. list svatého apoštola Jana
Jer – Kniha proroka Jeremiáše
Job – Kniha Job
kap. – kapitola
Kaz – Kniha Kazatel
KKC – Katechismus katolické církve
Kol – List svatého apoštola Pavla Kolosanům
1 Král – 1. kniha Královská
Lk – Evangelium podle Lukáše
Mdr – Kniha Moudrosti
Mk – Evangelium podle Marka
Mt – Evangelium podle Matouše
např. – například
Nm – 4. kniha Mojžíšova (Numeri)
par. – paralela
1 Petr – 1. list svatého apoštola Petra
2 Petr – 2. list svatého apoštola Petra
Př – Kniha Přísloví
Řím – List svatého apoštola Pavla Římanům
Sir – Kniha Sirachovcova
Sk – Skutky apoštolů
srov. – srovnej
1 Tim – 1. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
2 Tim – 2. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
Zj – Kniha Zjevení svatého apoštola Jana
Žl – kniha Žalmů

Seznam literatury

AKVINSKÝ, Tomáš a Raphael CAI. *S. Thomae Aquinatis doctoris angelici Super evangelium s. Matthaei lectura*. Editio v revisa. Taurini: Marietti, 1951.

BENEDIKT XVI. *Encyklika Spe salvi: O křesťanské naději*. Praha: Paulínky, 2008, ISBN 978-80-86949-41-3.

BENEDIKT XVI. *Jesus von Nazareth*. díl I. Freiburg – Basel – Wien, 2007, ISBN 978-3-451-29861-5.

Bible: Písmo svaté Starého i Nového zákona. Český ekumenický překlad. 6. přepracované vydání, 4. vydání v ČBS. Praha: Česká biblická společnost, 1995, ISBN 80-85810-08-5.

BRUNER, Frederick Dale: *The Christbook Matthew*, Cambridge, 2004, ISBN 978-0-8028-4506-1.

CANTALAMESSA, Raniero. *Osm kroků ke štěstí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, ISBN 978-80-7195-517-7.

Česká biblická společnost. *Bible*. Český ekumenický překlad. 4. vydání v ČBS, 1995, ISBN 80-85810-08-5

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vydání, 1. v KN. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, ISBN 80-7192-467-9.

DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 1996, ISBN 80-85495-65-1.

GERARDI, Renzo. *La Giora dell' Amore*. Řím: Lateran University Press, 2009.

GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*. 1. část. Freiburg – Basel – Wien, 1986, ISBN 3-451-20315-4.

HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše: Část I. výklad kapitol 1-9*, 1. vydání. Praha: Kalich, 1995, ISBN 80-7017-924-4.

HARRINGTON, Daniel J. *Sacra Pagina: Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, ISBN 80-7192-432-7.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, ISBN 80-7192-488-1.

Kompendium Katechismu katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, ISBN 80-7195-047-5.

LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. 5. vydání, Řím-Velehrad: Křesťanská akademie, 1981.

MACINTYRE, Alasdair. *Ztráta ctnosti*. 1. vydání. Praha: Oikoymenh, 2004, ISBN 80-7298-082-3.

MERELL, Jan. *Kázání na hoře: Výklad úvahy na 5. – 7. kapitolu evangelia sv. Matouše*. Praha: Česká katolická charita, 1964.

MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. 1. vydání. Praha: Centrum biblických studií, 2011, ISBN 978-80-87287-44-6.

Nový zákon. Praha: Česká liturgická komise, 1989.

Papežská biblická komise. *Bible a morálka: Biblické kořeny křesťanského jednání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, ISBN 978-80-7195-367-8.

PHILIPPE, Marie-Dominique. *Blahoslavenství jako lék*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, ISBN 978-80-7195-474-3.

PIEPER, Josef. *Ctnosti*. 1. vydání. Praha: Česká křesťanská akademie, 2000, ISBN 80-85795-35-4.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. vydání. Praha-Kostelní Vydří: Krystal OP- Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-85929-80-5 (Krystal OP), ISBN 80-7195-000-9 (Karmelitánské nakladatelství)

THEOBALD, Michael. *Wie der Bergpredigt gelesen Arden will. Zwölf Hinweise aus der Sicht heutiger Forschung*. In: *Theologische Quartalschrift* 3) 2012, roč. 192.

TICHÝ, Ladislav. *Blahoslavenství Matoušova horského kázání*. In: *Studia theologica*. 32420011-13, s. 1-13.

Život z víry: překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé (vydala Německá biskupská konference 1995). 2. vydání. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2005, ISBN 80-7040-809-X.